

ARCHEOLOGICKÁ EXPOZÍCIA V PODUNAJSKOM MÚZEU V KOMÁRNE A NÁVRH NA JEJ REINŠTALÁCIU¹

Andrej OZIMY

Odbor školstva, kultúry a športu Mestského úradu v Komárne
Nám. gen. Klapku 1, 945 01 Komárno
andrej.ozimy@gmail.com

OZIMY, Andrej. Archaeological Exposition of Danube Region Museum in Komárno and Project of its Reinstallation. The primary aim of each museum is making of collections accessible for the general public. The Danube Region Museum in Komárno is one of the oldest on the territory of south-west Slovakia. One of the greatest problems is the lack of funds for the creation of new exhibitions. The archaeological exhibition of the museum was created and opened in 1970. This paper presents the present state of the exhibition and possible project of its reinstallation.

Kľúčové slová: Podunajské múzeum v Komárne; archeologická expozícia; návrh reinštalácie;

Keywords: Danube Region Museum in Komárno; archaeological exposition; reinstallation project;

Prvoradým cieľom každého múzea je, resp. má byť sprístupňovanie svojich zbierok pre širokú verejnosť. Okrem krátkodobých výstav, ktoré nemusia výhradne súvisieť so zameraním múzea, majú predstavovať najdôležitejší reprezentačný produkt práve expozície. Tie sú síce projektované na niekoľko rokov, ale dôležitá je aj forma ich stvárnenia a aktuálnosť podaných informácií.

Žiaľ, expozičnú a akvizičnú činnosť môže Podunajské múzeum v Komárne, tak ako dnes väčšina krízou sužovaných múzeí štátu, vykonávať len obmedzene. Napriek tomu sa však snaží čo najskôr získať finančné prostriedky na reinštaláciu svojich expozícií, ktoré v čase svojho vzniku (1970) boli na vysokej úrovni a dokumentovali aktuálne poznatky, no v súčasnej dobe (aj vďaka nahromadeným novým zbierkovým predmetom a poznatkom o nich) je nutné ich v čo najbližšom možnom čase predstaviť v novom šate.

Komárňanské múzeum patrí medzi najstaršie múzeá na Slovensku. Jeho počiatky sa viažu k založeniu Historického a archeologického spolku Komárňanskej župy a mesta Komárna dňa 19. decembra 1886 vo veľkej sále župného domu.² Medzi najväčších iniciátorov založenia múzea patrili Rudolf Prohászka-Gyulai

¹ Príspevok je zhrnutím autorovej bakalárskej a diplomovej práce, obhájených na Katedre muzeológie FF UKF v roku 2013 a 2015 (školiťel PhDr. Pavol Šteiner, PhD.).

² DUŠEK, Mikuláš. 70 rokov Podunajského múzea v Komárne. In Archeologické rozhledy IX. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1957, s. 852.

(1848–1906), profesor komárňanského benediktínskeho gymnázia, a Florián F. S. Rómer (1815–1889), jeden zo zakladateľov uhorskej archeológie.³

Zbierka spolku bola spočiatku uložená v „múzeu“ gymnázia.⁴ V roku 1889 spolok získal priestory vo veľkej sále reformovaného kolégia. Neskôr, v roku 1897, bola zbierka presťahovaná do justičného paláca a v roku 1900 bola premiestnená do Esterházyho pavilónu.⁵

Po odchode, resp. úmrtí niektorých členov spolku začala jeho činnosť upadať a v roku 1900 dochádza k jeho reorganizácii a k premenovaniu na Muzeálny spolok Komárňanskej župy a mesta Komárna.⁶ Muzeálny spolok vytvoril 4 oddelenia – historické, archeologické, prírodopisné a národopisné.⁷

V roku 1911 sa spojili tri kultúrno-vzdelávacie organizácie Komárna – Muzeálny spolok, Vzdelávací spolok a Župná knižnica – a vytvorili Jókaiho vzdelávací a muzeálny spolok so starožitnou, národopisnou, výtvarnou a prírodopisnou zbierkou. Dlhoročným riaditeľom múzea sa stal mestský archivár Július (Gyula) Alapy st. (1872–1936). V roku 1913 dostalo múzeum a knižnica novú účelovú budovu – kultúrny palác, v ktorom sa nachádza dodnes. Po vypuknutí 1. svetovej vojny bola v budove zriadená výpomocná vojenská nemocnica, ktorá sa odsťahovala na jar 1918. Po vzniku Československej republiky tu do mája 1919 sídlili rôzne politické hnutia. Potom sa budova vrátila Spolku.⁸

*Obr. 1. Kultúrny palác - hlavná budova Podunajského múzea z r. 1913
(foto Andrej Ozimy).*

³ FEHÉRVÁRYOVÁ, Magdaléna. Pôsobenie múzea v rámci spolkovej činnosti (1886–1945). In FEHÉRVÁRYOVÁ, Magdaléna – RATIMORSKÁ, Priska – TRUGLY, Alexander. Sto rokov múzea v Komárne 1886–1986. Komárno: Oblastné podunajské múzeum, 1986, s. 11, 15.

⁴ MÁCZA, Mihály. A komáromi múzeum története (1886–2003). In A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 23 [online]. Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2004, s. 325. Dostupné na internete: <http://epa.oszk.hu/01600/01610/00022/pdf/vmm_23_2004_16_macza.pdf>

⁵ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 18.

⁶ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 22; MÁCZA, ref. 4, s. 325.

⁷ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 23.

⁸ MÁCZA, Mihály. Prehľad dejín múzea (1886–2011). In Kolektív autorov. 125 rokov múzea v Komárne 1886–2011. Komárno: Podunajské múzeum v Komárne, 2011, s. 12.

V medzivojnovom období (1936–1940) sa Spolok na čele s Viktorom Szombathym (1902–1987) orientoval na posilnenie národného povedomia a organizovanie kultúry Maďarov v ČSR. Z tohto dôvodu usporiadal viaceré prednášky i výstavy, vďaka čomu sa Komárno stalo jedným z centier maďarskej menšiny.⁹ Počas 2. svetovej vojny múzeum pripadlo maďarskému štátu, fungovalo takmer nezmenene a vyzývalo obyvateľstvo, aby zbieralo pamiatky na I. Československú republiku.¹⁰

Po reštaurácii hraníc a zrušení spolkov v roku 1945¹¹ preberá správu múzea československý štát¹² a v roku 1948 vzniká pod vedením Mikuláša Duška Okresné múzeum v Komárne, prijaté do Zväzu slovenských múzeí; v roku 1949 bolo premenované na Podunajské múzeum.¹³ V roku 1967 pod správu múzea prešiel pravoslávny chrám a obytný dom, kde vznikla expozícia sakrálneho umenia. V roku 1970 múzeum vytvorilo expozíciu venovanú Franzovi Lehárovi a dejinám mesta (archeologickú a historickú). V roku 1975 bola otvorená stála výstava o Mórovi Jókaim a expozícia ľudového bývania v obci Martovce.¹⁴

V ďalších rokoch múzeum už trpelo nedostatkom priestorov, čo nakoniec vyriešila renovácia časti Zichyho paláca, ako aj rekonštrukcia bašty VI. pevnostného systému, ktorá v roku 1993 získala cenu EUROPA NOSTRA. V rokoch 1999 a 2000 bolo múzeum nútené vrátiť pravoslávnej cirkvi obytný dom a chrám, čím zanikla expozícia sakrálneho umenia, kvôli uloženiu týchto zbierok získava ďalšie priestory v Zichyho paláci.¹⁵

V apríli 2002 múzeum prešlo do správy Nitrianskeho samosprávneho kraja a v novembri 2003 sa zmenil aj jeho názov na Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska v Komárne.¹⁶ V tom istom roku získalo spolu s knižnicou priestory v zrekonštruovanej budove Ghyczyho kúrie, kde v roku 2006 zriadilo stálu obrazáreň a ďalšie výstavné, edukačné a kancelárske priestory.¹⁷

V októbri 2007 múzeum získava novú zriaďovaciu listinu a ňou sa jeho meno mení na Podunajské múzeum v Komárne – Duna Menti Múzeum Komárom.¹⁸

V priebehu roka 2011 múzeum pri príležitosti jubilejného 125. výročia založenia organizovalo rôzne podujatia a besedy, ktoré zavŕšila jubilejná veľkolepá výstava a vydanie publikácie 125 rokov múzea v Komárne 1886–2011. V roku 2015

⁹ MÁCZA, ref. 8, s. 12.

¹⁰ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 36.

¹¹ ŠUTAJ, Štefan – MOSNÝ, Peter – OLEJNÍK, Milan. Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v po-vojnovom Slovensku. Bratislava: Veda, 2002, s. 115.

¹² MÁCZA, ref. 8, s. 14.

¹³ RATIMORSKÁ, Priska. Múzeum v období rokov 1945–1984. In FEHÉRVÁRYOVÁ, Magdaléna – RATIMORSKÁ, Priska – TRUGLY, Alexander. Sto rokov múzea v Komárne 1886–1986. Komárno: Oblastné podunajské múzeum, 1986, s. 47.

¹⁴ MÁCZA, ref. 8, s. 16.

¹⁵ MÁCZA, ref. 8, s. 18.

¹⁶ Nitriansky samosprávny kraj. Zriaďovacia listina Múzea maďarskej kultúry a Podunaj-ska – A magyar kultúra és Duna mente múzeuma Komárom. Uznesenie číslo 156/2003 zo dňa 21. novembra 2003. 4 s. [cit. 2012-11-06].

¹⁷ MÁCZA, ref. 8, s. 18.

¹⁸ Nitriansky samosprávny kraj. Dodatok č. 3 k Zriaďovacej listine Múzea maďarskej kultúry a Po-dunajska v Komárne. Uznesenie číslo 226/2007 zo dňa 2. novembra 2007. 2 s. [cit. 2012-10-21].

múzeum otvorilo svoju prvú prírodovednú expozíciu a pripravuje sa na 130. jubileum svojej existencie.

Zrod, opis a súčasný stav expozície

Súčasná archeologická expozícia je súčasťou stálej archeologicko-historickej výstavy „Historický vývoj Komárna a okolia od praveku do roku 1849 a národopis regiónu“, ktorá je v poradí už šiestou expozíciou (aj keď predošlé boli označované „len“ ako výstavy zbierok). Keďže múzeum nemalo svoje vlastné priestory, museli sa tieto „výstavy“ inštalovať na rôznych miestach.¹⁹ Prvá bola v rokoch 1889–1897 umiestnená v reformovanom kolégiu, potom bola premiestnená do roku 1900 do justičného paláca. Po skončení Hospodárskej a priemyselnej výstavy Komárna a Komárňanskej župy sa uvoľnil pavilón grófa Mikuláša Jozefa Esterháziho.²⁰ Po vybudovaní účelového kultúrneho paláca v roku 1913 získalo múzeum vlastné priestory, kde vznikla stála výstava, ktorá bola v rokoch 1936, 1945, 1953 a 1955 len doplnená alebo zredukovaná.²¹

Keďže postupom času bola expozícia už zastaraná a do múzea pribudlo veľa nových zbierkových predmetov (len medzi rokmi 1945 a 1969 pribudlo viac ako 8792 ks predmetov), ktoré si zaslúžili, aby boli predstavené a vystavené verejnosti, vedenie múzea sa rozhodlo vybudovať novú expozíciu. Inštaláciu novej expozície predchádzala medzi rokmi 1968 a 1970 generálna oprava celej budovy múzea, ktorá bola v dezolátnom stave ešte po 2. svetovej vojne a nasťahovaní sa rôznych iných inštitúcií. V tom istom období sa pracovníci múzea zaoberali prípravou nových expozícií, pripravovali návrhy pre prírodovednú, archeologickú, historickú a kultúrno-historickú expozíciu, ktoré mali byť umiestnené v dvoch miestnostiach na prízemí kultúrneho paláca. Na scenároch pracovali P. Ratimorská, A. Ginžery, J. Kajtár a V. Strohner. Nakoniec sa realizoval variant bez prírodovednej expozície, umiestnený na hornom poschodí.²²

Expozíciu na slávnostnom zhromaždení otvoril vtedajší predseda SNR Štefan Fábry (1911–1992) dňa 16. novembra 1970, t. j. pred viac ako štyridsiatimi rokmi. Nová expozícia sa rozprestierala na ploche 470 m² a zahŕňala výber pamiatok z praveku, rímskeho obdobia, raného stredoveku, stredovekých dejín mesta a jeho okolia, rozvoja komárňanského cechovníctva či obchodu z 18. a 19. storočia, z dejín mesta a jeho okolia od rokov 1848/1849 do roku 1918, ako aj unikátny interiér roľníckej izby z obce Martovce.²³

V roku 1980 boli predmety vzťahujúce sa na 1. svetovú vojnu odinštalované a nahradené predmetmi etnografického charakteru.²⁴ Menšie úpravy v rozložení predmetov v archeologickej časti expozície urobil Alexander Trugly, ktorý v 90.

¹⁹ RATIMORSKÁ, Priska–VIRÁGH, Jozef. Výstavy múzea (1886–1984). In FEHÉRVÁRYOVÁ, Magdaléna–RATIMORSKÁ, Priska–TRUGLY, Alexander. Sto rokov múzea v Komárne 1886–1986. Komárno: Oblastné podunajské múzeum, 1986, s. 164.

²⁰ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 18, 25.

²¹ RATIMORSKÁ–VIRÁGH, ref. 19, s. 164.

²² RATIMORSKÁ, ref. 13, s. 55, 56.

²³ RATIMORSKÁ, ref. 13, s. 57.

²⁴ RATIMORSKÁ–VIRÁGH, ref. 19, s. 164.

rokoch doplnil expozíciu o avarské nálezy z komárňanskej lodenice, a v roku 2009 Marek Gere, súčasný kurátor pravekej zbierky, chronologicky upravil rozmiestnenie niektorých predmetov podľa najnovších poznatkov.

Tvorkyňou veľkej časti expozície je archeologička Priska Ratimorská, dlhoročná pracovníčka múzea a niekdajšia odborná pracovníčka na Katedre archeológie na UKF v Nitre, dnes aktívna dôchodkyňa. Menšiu, avarskú časť vytvoril jej kolega A. Trugly.

Expozícia je inštalovaná v dvoch väčších a jednej menšej miestnosti a zaberá plochu približne 250 m². Obom väčším miestnostiam dominuje veľkopriestorová vitrína, resp. zasklený komplex drevených políc a priečok zakrytý sadrokartónovým stropom s osvetlením, členený na niekoľko samostatných oddielov, umiestnený približne v strede každej miestnosti. Na stenách sú umiestnené panely s pravidelnými štvorcovými rozmermi (100 x 100 cm) so sprievodnými textami a s dopĺňajúcim obrazovým materiálom, ako sú mapy, nákresy či fotografie vystavených predmetov, archeologických lokalít a historických súvislostí danej doby. Niektoré panely sú ako keby vrstvené na seba menším podstavcom, vďaka čomu vystupujú do priestoru a vytvárajú trojrozmerný efekt.

Podsvietenie panelov a predmetov vo vitrínach sa realizuje pomocou neónových žiaroviek. Popri stenách vedie stupienok, pokrytý sivým kobercom, na ktorom sú voľne umiestnené nádoby väčších rozmerov a architektonické články.

Všetky miestnosti sú na podlahe pokryté sivým kobercom. Steny sú všetky natreté nabiele a naspodku sú obložené jedným radom žltých obkladačiek. Strop vo väčších miestnostiach je zrekonštruovaný a znížený sadrokartónovým obkladom, vybavený neónovými svietidlami s optickou mriežkou. V menšej miestnosti je bez rekonštrukcie.

Miestnosť venovaná pravekým dejinám

Obr. 2. Pohľad na časť vitríny s pravekými nálezmi (foto Andrej Ozimý).

Táto miestnosť je zo všetkých miestností najväčšia (1410 x 925/860 cm). Sú tu vystavené predmety reprezentujúce dejiny mesta a regiónu od najstarších čias po prelom letopočtov, t. j. od najstaršieho paleolitu po mladšiu dobu železnú – laténsku.

Expozícia sa začína pri vchode z točitého schodiska vedúceho z prízemí, resp. z dvora múzea. Na paneloch po stranách stien sú sprievodné popisy a vyobrazenia niektorých zaujímavých predmetov z expozície, ako aj fotografie z archeologických výskumov realizovaných v oblasti pôsobenia múzea (i mimo neho) a tak tiež mapa západnej polovice Slovenska s vyznačenými obcami s pravdepodobne pravekými lokalitami (chýba popis).

Po obvodě miestnosti je umiestnených 9 plochých nástenných vitrín, ktoré majú rovnaké rozmery ako panely so sprievodným textom, aby dotvárali jednotnosť. Predmety sú v nich inštalované takto:

1. kamenné sekeromlaty, úštepky a jadrá rôznych tvarov, parohovinové a kamenné predmety reprezentujúce najstaršie obdobie ľudských dejín, ako aj nákres znázorňujúci výrobu úštepov a pästných klinov;
2. fragmenty rôznych nádob reprezentujúce najstaršiu výrobu keramiky na území Komárňanského okresu; okrem toho aj tri menšie pohárovité nádoby z lokality Bajč-Vlkanovo (táto vitrína má dvojnásobnú šírku – 100 x 200 cm);
3. bronzové šperky (zlomky náhrdelníka, prstene, náušnice), ihlice a sekery zo staršej doby bronzovej z obce Nesvady;
4. bronzové šperky (náramky, náramenníky, ihlice, závesky náhrdelníkov či záušnice) a súčasti odevu zo strednej doby bronzovej zo Svätého Petra;
5. bronzové zbrane – hroty kopijí, sekery a sekerky (s vejárovitým a dlátovitým ostrím či s tuľajkou), fragment meča a dýky z mladšej doby bronzovej z Chotína;
6. bronzový súbor streliiek, zubadlo, fragmenty hrotu kopije a nožíka, náramky, záušnice a ozdoby, dve kostené násady nožov, dva hlinené prasleny z doby halštatskej z Chotína;
7. železné výrobky – nožnice, náramky, spona, sekera, nože a ihlice z doby laténskej z Chotína;
8. šperky keltskej ženy – puklicové nánožníky, retiazka so sponami, spony, náramky, lignitový náramok z Chotína a Bajča;
9. vojenský výstroj keltského vojaka – hroty kopijí, bodka kopije, puklice zo štítu, reťaz na meč a meč z Chotína.

Na stupienku popri stenách pod vitrínami je voľne umiestnených jedenásť väčších hrncovitých nádob z neolitu, eneolitu a z doby bronzovej z lokalít v Hurbanove (Abadomb a Bohatá), Patinciach a Komárne, ktoré si návštevník môže prehliadnuť zblízka.

V strede miestnosti sa nachádza veľká vstavaná vitrína rozdelená na dve časti – väčšiu a menšiu. Väčšia časť je tiež rozdelená na dve časti. Ľavá, menšia časť je stupienkovito rozdelená na štyri časti, kde sú umiestnené nádoby a rôzne časti keramiky z mladšej doby kamennej z Bajča-Vlkanova. Pravá, väčšia časť

je tvorená menšou vyvýšenou plochou s keramickým materiálom zo strednej doby bronzovej zo Svätého Petra a Patiniec a konštrukciou políc a priečok esovite konštruovaných, na ktorých sú umiestnené nádoby rôznych veľkostí a tvarov z mladšej a neskorej doby bronzovej z Chotína, z doby halštatskej tiež z Chotína a z doby laténskej z Bajča, Hurbanova-Bacherovho majera a Chotína.

Pravá časť komplexu je menšia a tvoria ju štyri zvislé otvory (30 x 100 cm) v stene konštrukcie, delené sklenými poličkami na niekoľko častí. Sú tu inštalované šperky ako bronzové spony (Chotín, Bajč) a lignitový náramok (Chotín), náramky (Chotín, Bajč) a nánožné puklicové kruhy a náramky (Chotín) z doby laténskej a náhrdelníky a náramky (Chotín) z doby halštatskej.

Miestnosť venovaná rímskemu obdobiu

Obr. 3. Pohľad na vitrínu s nálezmi z doby rímskej (foto Andrej Ozimy).

Ďalšia výstavná miestnosť, druhá najväčšia (1080 x 860 cm), je venovaná príchodu Rimanov na naše územie, resp. rímskym pamiatkam v okrese Komárno, ako aj vplyvu na toto územie. Je však iróniou, že veľká väčšina vystavených predmetov nepochádza zo súčasného územia Komárňanského okresu, ale z južnej, zadunajskej časti bývalej Komárňanskej župy, ktorej územie bolo súčasťou Rímskej ríše. Väčšina predmetov pochádza z rímskeho tábora v Ószónyi-Brigetiú alebo z neurčiteľného miesta,²⁵ ale mnohé sú aj z ižianskeho Leányváru.²⁶ O mnohé

²⁵ RATIMORSKÁ, Priska. Dejiny archeologického zbierkového fondu. In FEHÉRVÁRYOVÁ, Magdaléna – RATIMORSKÁ, Priska – TRUGLY, Alexander. Sto rokov múzea v Komárne 1886 – 1986. Komárno: Oblastné podunajské múzeum, 1986, s. 71, 76.

²⁶ TÓTH KURUCZ, János. A leányvári ásatások folytatása 1908-ban. In A Komáromvármegyei és városi Múzeum Egyesület 1908-évi Értesítője XXII. (XIV.). Komárom: Spitzer Sándor könyvnyomdaja, 1909, s. 52, 54.

predmety z tohto obdobia však múzeum prišlo v roku 1951, keď povereníctvo školstva a osvety dalo súhlas na ich odčlenenie a odvoz do Slovenského múzea v Bratislave.²⁷

Ľavá časť miestnosti po vstupe je venovaná trom výjavom rímskych vojsk zo stĺpa Marca Aurelia v Ríme, ktoré sú zostavené zo 6 panelov (100 x 100 cm) zoradených v dvoch radoch po troch (teda 200 x 300 cm). Horný rad panelov je umiestnený ďalej od steny, čím vzniká trojrozmerný efekt. Prvý výjav zobrazuje rímskych vojakov prechádzajúcich Dunaj po loďkovom moste, nasleduje výjav so „zázračným bleskom“ a výjav s dobývaním kvádskej dediny. Medzi prvým a druhým výjavom je umiestnená plochá nástenná vitrína s ozdobami a fragmentmi sošiek z terakoty. Na stupienku pod panelmi a vitrínou sú voľne umiestnené architektonické články, kus náhrobku s nápisom, zlomok stély s vyobrazením ženy a falusu a jeden veľký mažiar – mortárium.

Na stene vpravo od vstupu sú dva panely venované rímskemu vojenskému táboru v obci Iža, kde viedol v rokoch 1906 – 1909, 1912 a 1913 výskum archeológ-amatér János Tóth Kurucz (1878 – 1969), miestny rodák.²⁸ Ďalej je tu mapa Európy s vyobrazením rozšírenia pravekých kultúr. Aj tu je stupienok, na ktorom je na podstavci umiestnená maketa časti baraku z kamenného tábora.

Aj tejto miestnosti dominuje veľký vitrínový komplex, tiež rozdelený na dve časti. Ľavú, menšiu časť opäť tvorí esovitá konštrukcia políc a priečok, na jej ľavej strane sú umiestnené tehly s kolkami a rôznou výzdobou a bronzové plechové nádoby, vedrá, cedák s paterou či zrkadlo. Na pravej strane tejto časti sú inštalované ozdobné architektonické články a ukončenia striech, časti sôch a sošiek rímsko-provinciálneho pôvodu a rôzne nádoby. Pravá, väčšia časť vitríny je poličkami a priečkami tematicky rozdelená na tri časti. Prvú časť tvoria vystavené luxusné nádoby terry sigillaty rôznych tvarov a jedna amfora. V druhej, stredovej časti sa nachádza niekoľko exemplárov sivej keramiky, ako sú misky, šálky, pohárik, džbány. Je tu tiež vystavená jedna mierne deformovaná luxusná bronzová nádoba s držadlom. Tretia časť je plná luxusných predmetov. Je tu umiestnená panónska keramika, rôzne typy spôn, drobné bronzové plastiky, kostené predmety (ihlice, hrebeň, hracie žetóny), torzo bronzovej sošky, rôzne kovania a úchyty z debničiek, sklené nádoby, lekárske a lekárnické predmety (lyžice, ihly, pinzety), rôzne bronzové predmety a ozdoby (ihlice, prstene, náramky, nášivky, závesky, zvončeky). Na stupienku pod poličkami sú umiestnené kruhové a štvorcové tehly a tubulus z podlahového vykurovania, ako aj krycie škridlice – teguly – s hrebeňovou škridlou – imbrexom.²⁹ Bočná časť tohto komplexu je riešená sadrokartónovou konštrukciou, kde je umiestnená sadrová maketa odkrytých základov stavieb rímskeho tábora v Iži-Leányvári, ďalej sadrová maketa vstupnej brány a maketa západnej časti pravdepodobne kasárenskej budovy (chýba popis). Na ďalšej polici sú umiestnené dva fragmenty architektonických článkov.

²⁷ RATIMORSKÁ, ref. 25, s. 78.

²⁸ BORHY, László a kol. Kelemantia-Brigetio. Po stopách Rimanov na Dunaji. Sprievodca. Iža. Kelemantia: Obecny úrad, 2001, s. 30.

²⁹ BAZOVSKÝ, Igor. Tehla v dobe rímskej [online]. 2011. Dostupné na internete: <<http://www.laterarius.sk/stranky/posts/tehla-v-dobe-rimskej37.php>>.

Miestnosť venovaná avarskej dobe

Obr. 4. Pohľad na miestnosť s nálezmi z obdobia Avarského kaganátu (foto Andrej Ozimny).

Táto miestnosť je zo všetkých najmenšia (750 x 420 cm), je tu inštalovaných najmenej predmetov a tvorí prechod medzi archeologickou a historickou expozíciou, t. j. zachytáva obdobie medzi dobou rímskou a včasným stredovekom.

Táto časť expozície je najmladšia, bola inštalovaná v 90. rokoch tak, aby dizajnom dotvárala jednoliatosť s ostatnými časťami expozície. Je celá tematicky venovaná dobe avarskej a Avarom na území mesta Komárno. Predmety pochádzajú z archeologického výskumu v Komárne-Lodenici. Najprv boli prezentované na výstave „Avarské nálezy v Komárne – pohrebisko pri Lodeniciach“.³⁰

Aj tu je popri stenách stupienok, na ktorom je umiestnených päť stolových vitrín, od vstupu na pravej strane tri, na ľavej dve. Na pravej strane sú v nich inštalované nasledujúce predmety:

1. tri nádoby – dva džbány tzv. žltej keramiky (jeden s rúrkovitou výlevkou) a jeden pohár tzv. šedej keramiky;
2. rekonštrukcia koženého opaska s kovami;
3. pozlátené bronzové kovania opaskov rôznych tvarov a funkcií (jazykovité, vrtuľovité, postranné), ako aj pracky a nákončia.

Medzi 1. a 2. stolovou vitrínou je inštalovaná plochá nástenná vitrína so železnými hrotmi kopijí, zubadlom, strmeňmi a kostenými obložieniami z reflexného luku.

Vo vitrínach na ľavej strane sú predmety inštalované takto:

4. pozlátené bronzové kovania z konského postroja (z ohlávky a remeňov), ako aj faléra a držiak chochola;
5. pozlátené bronzové faléry a súčasti konského postroja.

³⁰ TRUGLY, Alexander. Avarské nálezy v Komárne – pohrebisko pri Lodeniciach. Katalóg. Komárno: Oblastné podunajské múzeum, 1990. 28 s.

Panely s popismi aj tu dopĺňajú fotografie nálezov a nálezových situácií z lokality.

Zhodnotenie súčasného stavu expozície

Myslíme si, že prvoradým problémom (alebo skôr nedostatkom) celej expozície je jej umiestnenie na poschodí múzea, keďže návštevníci musia prekonávať niekoľko schodov. Zaujímavcovia s obmedzenou možnosťou pohybu a telesne postihnutí takto nemajú príležitosť dostať sa sem, keďže bezbariérový prístup ani pri vchode do budovy, ani prostredníctvom posuvných plošín na schodiskách nie je vybudovaný. V prípade vozíčkarov, ktorí sa sem dostanú len s asistenciou, môžu nepríjemne pôsobiť aj prahy dverí, ktoré niekedy robia problémy aj zdravým návštevníkom. Toto však nemožno vyčítať tvorcom expozície, veď budova múzea a jej interier boli projektované a postavené dávno pred inštalovaním výstavy,³¹ a aj keď bola budova projektovaná priamo pre účely múzea, v tom čase zrejme nepočítali s týmito problémami. Zrakovo postihnutí návštevníci sú z dôvodu absencie popisov v Braillovom písme a audiosprievodcu celkom závislí od sprievodcov a rodiny. Tiež je ale nutné podotknúť, že takéto popisy či audiosprievodcov pre slabozrakých možno nájsť len v malom počte slovenských múzeí.

Vstup do expozície je možný dvoma spôsobmi, a to buď točitým schodiskom z krátkodobých výstav, alebo priamo z chodby na poschodí, pričom návštevník musí prejsť takmer cez celú expozíciu, vďaka čomu si ju môže v rýchlosti prezrieť a tým sa stráca moment prekvapenia.

Čo sa týka celkového riešenia inštalácie, je tu podľa nášho názoru nedostatočne, resp. nie celkom vhodne využitý priestor. Dominantou dvoch väčších miestností majú byť veľké vitríny, ich umiestnenie to ale úplne nenaznačuje. Najväčším nedostatkom ich umiestnenia je ich blízkosť k oknám. Autori pravdepodobne chceli takto využiť prírodné osvetlenie predmetov, ale odrážajúce sa svetlo len zbytočne ruší a bráni v pohodlnom nazeraní. A priestor medzi stenou miestnosti a vitrínou je úzky, čo len znásobuje nepohodlnosť prehliadky. Naopak, tam, kde je dostatočný priestor na prezeranie vytvorený už konštrukciou vitríny, je ponechaný ďalší voľný priestor, ktorý by sa dal využiť celkom ináč.

Aj celá konštrukcia vitríny je atypická. Tento fakt však nemusí byť hlavným problémom, ide tu o odklon od všeobecného, čo len zvyšuje jej zaujímavosť a príťažlivosť, no je tu niekoľko vecí, ktoré nevyhovujú súčasným trendom výstavníctva. Najväčšou prekážkou je nízke (takmer na úrovni podlahy) alebo príliš vysoké (miestami aj 180 cm) umiestnenie predmetov, a tak sa návštevník musí nakláňať alebo naťahovať, aby niečo videl. Ako píše F. Waidacher,³² priemerná výška dospelého človeka je 155–165 cm, návštevníka na vozíčku 115–125 cm a dieťaťa od 100 cm. Aj keď sa k týmto údajom pripočíta zorný uhol 130°, predsa len sú niektoré predmety príliš vysoko či nízko.

³¹ FEHÉRVÁRYOVÁ, ref. 3, s. 30.

³² Waidacher, Friedrich. Príručka všeobecnej muzeológie. Bratislava: SNM, 1996, s. 279.

Niektoré police sú dokonca až tak nízko nad sebou, že v tomto úzkom priestore predmety pôsobia, ako keby tam boli vtlačené. Sú aj také predmety, ktoré sa nedajú dobre vidieť ani z jednej strany. Na druhej strane však aj samotné rozmiestnenie predmetov a ich miestami až prehnaná hustota či väčšia vzdialenosť (občas navyše bez ďalšieho popisu) pôsobia odradzujúco a izolovane. A na niektorých miestach sa nedbalo ani na dostatočne presné umiestnenie skiel, čím vznikli škáry široké aj jeden a viac centimetrov, dôsledkom čoho je nedostatočné utesnenie a ochrana predmetov pred prachom či možným narušením celej vitríny.

Je možné, že týmto spôsobom chceli autori znázorniť komplikovaný vývoj ľudských dejín ako labyrint rôznych ciest a prekážok, ktorými naši predkovia museli prechádzať. A hustotou predmetov chceli len ukázať zručnosť a duchovnú vyspelosť ich tvorcov, avšak bez dostatočnej kontextualizácie je ich výpovedná hodnota takmer nulová, hoci v dobe vzniku expozície sa jej ešte taká dôležitosť nepripisovala.

Pre návštevníka nepoznajúceho dejiny dopodrobna však môže táto hustota a neusporiadanosť vyvolať tak trochu zmätok, a aj keď sprievodný text približuje jednotlivé obdobia, podľa rozmiestnenia a usporiadania tvoria predmety akoby jeden celok. Pri niektorých nádobách a pri predmetoch v nástenných vitrínach sú popisy s uvedeným obdobím, z ktorého pochádzajú, no bližšie k ich funkcii sa nevyjadrujú.³³ Takto si teda návštevník bez odborného výkladu musí ich funkciu vysvetliť sám.

Stupienok vedúci popri stenách má pravdepodobne upozorniť na zaujímavé predmety väčších rozmerov, ale jeho výška (15 cm) núti návštevníka nakloniť sa, aby lepšie videl, a jeho šírka (153 cm) len zbytočne zaberá priestor. A aj predmety na ňom vystavené by si zaslúžili lepšiu prezentáciu. Niektoré sú dokonca umiestnené tak, aby zakrývali opadanú omietku či dvierka komína.

Expozícia má svoje nedostatky. Sú to buď také, ktoré sa dajú vyriešiť jednoduchým zákrokom, alebo aj také, ktoré si vyžadujú dlhšie a finančne náročnejšie riešenie.

Nejde tu napríklad len o zastarané pokrytie podlahy, staré obkladačky či visiace vedenie svetelných zdrojov, ale aj o neestetické umiestnenie hasičských zariadení, ktorých stanovište musí byť podľa § 18 ods. 8 vyhlášky č. 719/2002 Z. z.³⁴ viditeľné a trvale prístupné, čo však neznamená, že musia biť do očí na ráme dverí vo výške 1,5 m. Ďalším neesteticky vyriešeným prvkom sú ponechané podpery radiátora vyčnievajúce zo steny, ktoré môžu spôsobiť aj zranenie návštevníka.

Pri prechádzaní výstavou môže na návštevníka zlým dojmom pôsobiť aj praskajúca podlaha pod jeho nohami či zvuk odlepujúceho sa koberca, ktorý už len svojou sivou farbou pôsobí pochmúrne, a ani ošúchané a vychodené miesta nepôsobia dobre. A prah, ktorý je celý pokrytý týmto kobercom, môže spôsobiť

³³ Napríklad pri vystavených častiach zbraní (ako hroty kopijí a meč) a úlomkov z puklice štítu či časti skorodovaného reťazového opaska popis „vojenský výstroj keltského bojovníka“ nie celkom presne popisuje vystavené predmety.

³⁴ Vyhláška č. 719/2002 Z. z. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 12. decembra 2002, ktorou sa ustanovujú vlastnosti, podmienky prevádzkovania a zabezpečenie pravidelnej kontroly prenosných hasiacich prístrojov a pojazdných hasiacich prístrojov.

potknutie, keďže splýva s podlahou a návštevník si ho nemusí pri prechádzaní všimnúť. Rušivo môže pôsobiť aj nepríjemný zvuk vychádzajúci zo zastaraného osvetlenia, čo môže znepríjemniť celú návštevu a tým odpútať pozornosť od prehliadky. Pri skupinovej návšteve a pri počúvaní odborného výkladu lektorky sú tieto maličkosti takmer nepovšimnuteľné a návštevníkovi, ktorého zaujme prehliadka, to nemusí prekážať.

Čo sa týka nástenných panelov so sprievodnými textami, tie sú už miestami neaktuálne, keďže od ich inštalovania sa zistili, resp. zmenili mnohé informácie týkajúce sa danej problematiky. Ide o nové poznatky z ešte aj dnes trvajúcich výskumov či nové datovanie jednotlivých období. Najväčšou prekážkou je, že miestami sú texty všeobecné či stručné, čím na paneloch vzniká voľné, nevyužité miesto. Ich umiestnenie je v rôznych výškach, zväčša do dvoch metrov, no sú aj také, ktoré sú vyššie a v rôznych zorných uhloch, v dôsledku čoho sa stávajú ťažko čitateľnými. Aj keď na druhej strane treba podotknúť, že podľa doterajších výskumov popisné texty číta len okolo 5 percent návštevníkov, no toto číslo vo veľkej miere ovplyvňuje práve vhodné usporiadanie týchto prvkov³⁵, ale predovšetkým nálada a mentalita návštevníka.

Tieto sprievodné texty dopĺňajú panely s vyobrazeniami rôznych predmetov z expozície, nákresy z archeologických výskumov či všeobecne zamerané mapy, pri väčšine ktorých chýba popis či legenda, a tak návštevník bez výkladu nemá tušenia, o čo ide.

Pri popisoch vo všeobecnosti by sme kriticky hodnotili ich „iba“ dvojjazyčnú mutáciu, t. j. slovenskú a maďarskú formu, v dôsledku čoho sa návštevníci zo zahraničia nedozvedia o predmetoch takmer nič, ak nedostanú výklad v cudzom jazyku. Bolo by namieste umiestniť sem aj (aspoň) anglickú verziu popisov, resp. aj/alebo nemeckú, keďže v posledných rokoch aj z vlastnej skúsenosti vieme, že mesto a jeho pamiatky navštevuje čoraz viac nemecky, ale aj inými jazykmi hovoriacich turistov.

V miestnosti venovanej rímskemu obdobiu je inštalovaný aj súbor troch výjavov s rímskou tematikou. Aj tu sú popisy stručné a nehovoria nič o ich pôvode a lokalite. Pri druhom výjave musíme podotknúť, že pri jeho inštalácii sa zrejme nekládol dôraz na postupnosť jednotlivých panelov, keďže dolný rad je premiešaný a jeden panel je dokonca umiestnený hlavou dole.

Návrh scenára novej archeologickej expozície³⁶

Od sprístupnenia súčasnej expozície teda ubehlo už dostatok rokov na to, aby bola preinštalovaná a zmodernizovaná. Podľa slov vedenia, ako aj kurátorov expozície má múzeum dostatok iného archeologického materiálu, ktorý by bolo vhodné verejnosti predstaviť. Preto nevidíme z tejto stránky veľké obmedzenia. V prípade vzácnejších predmetov či takých, ktoré sú v horšom stave, do úvahy prichádza aj vytvorenie ich kópií či replík, ktoré by sa mohli stať aj súčasťou in-

³⁵ WAIDACHER, ref. 32, s. 262.

³⁶ Táto časť príspevku neobsahuje celý návrh autora. Ten sa nachádza v diplomovej práci OZIMY, A. 2015. Návrh novej archeologickej expozície v Podunajskom múzeu v Komárne. Nepublikovaná diplomová práca. Nitra: UKF v Nitre, 2015. 103 s.

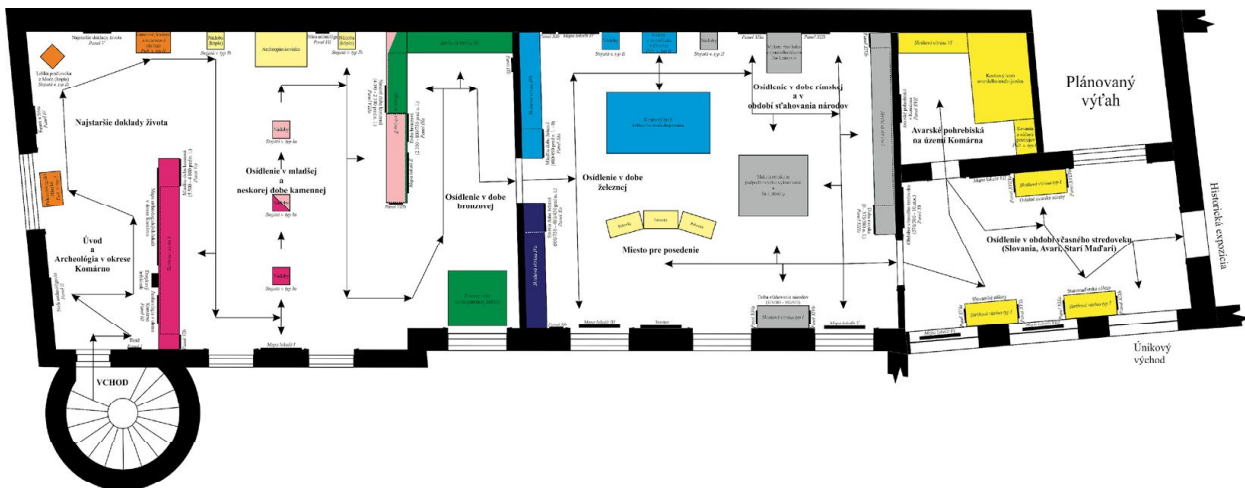

teraktívnej časti expozície. Ako vhodný doplnkový materiál sa určite osvedčia aj makety objektov či fotografie z archeologických výskumov, prípadne aj kresbové či iné obrazové rekonštrukcie.

Ideový obsah navrhovanej novej expozície sme sa rozhodli zachovať. Teda aj v našom prípade bude zahrňovať obdobie dejín mesta a regiónu od najstarších archeologicky doložených čias až po záver raného stredoveku, teda po koniec 10. storočia, keď sa nielen územie Komárna a Komárňanského okresu, ale aj územie celého Slovenska stalo súčasťou nového kráľovstva – Uhorska.

Hlavným cieľom novej expozície bude prostredníctvom nového, moderného zariadenia a prezentovania sprístupniť súčasné i doteraz nevystavené zbierkové predmety takým spôsobom, aby sa o ich pôvode a funkcii návštevníci dozvedeli čo najjednoduchším a najprístupnejším spôsobom.

Čo sa týka výberu a usporiadania priestorov pre expozíciu, rozhodli sme sa zachovať súčasný stav, keďže múzeum nedisponuje žiadnymi inými vhodnými miestnosťami. Teda vstup do expozície bude aj naďalej cez točité schodisko z prízemí a bude sa postupovať cez dve veľké miestnosti do menšej a odtiaľ ďalej do historickej časti expozície. Jedinou navrhovanou zmenou je pretvorenie priestoru toaliet na výstavné účely. Keďže sa toalety nachádzajú aj na prízemí budovy pri vstupe do výstavných priestorov, nie je nutné, aby sa nachádzali aj na poschodí. Týmto by múzeum získalo ďalších cca 14 m² výstavnej plochy a v prípade plánovaného vybudovania výťahu v priestore malého dvora vedľa toaliet³⁷ by vznikol dostatočný voľný priestor na pohodlný pohyb pri nástupe i výstupe z neho (obr. 5).

Obr. 5. Návrh nového rozloženia mobiliáru a trasy prehliadky (autor Andrej Ozimý).

Dnes už väčšina múzeí na Slovensku začína do svojich súčasných alebo vynovených či úplne reінštalovaných expozícií zavádzať moderné prvky prezentovania. Aj my sme sa do nášho návrhu snažili zakomponovať také prvky, ktoré by sa aspoň sčasti vyrovnali celoslovenskému trendu. Okrem nového výstavného mobiliára, ktorý je najdôležitejšou súčasťou expozície s vystavovanými autentickými zbierkovými predmetmi, to budú rekonštrukcie odevov, budov a objektov

³⁷ Ústna informácia so súhlasom J. Csütörtökyho zo dňa 13. 2. 2014.

preskúmaných počas archeologických výskumov, ďalej prezentovanie predmetov v autentickom prostredí v kontexte svojho pôvodného použitia, ale aj nové moderné technické sprístupnenie a informačný systém pre návštevníkov, ako je audiosprievodca či infokiosk s dotykovou obrazovkou.

Nosiče textových informácií

Podrobným textovým informáciám podávaným návštevníkom sme v našej práci nevenovali pozornosť, pretože takýto rozbor si vyžaduje oveľa rozsiahlejšie rozpracovanie a štúdium odborne zameranej literatúry venovanej danému historickému obdobiu či lokalite a na spracovanie týchto informácií je nutná spolupráca s kurátormi a odborníkmi ma danú oblasť. Poznamenávame však, že keďže podľa posledných prieskumov číta všetky popisné texty len 5% návštevníkov,³⁸ nemali by byť siahodlhé a s nepodstatnými informáciami, ale stručné, jasné a zrozumiteľné.³⁹ Obsiahlejšie informácie o predmetoch a dejinných súvislostiach by sa preto mohli nachádzať v tlačenej sprievodcovi alebo v hovorenej reči sprievodcov.

Preto sme našu pozornosť zamerali predovšetkým na spôsob podania týchto informácií tak, aby boli ľahko prístupné všetkým alebo aspoň veľkej väčšine rôznych skupín návštevníkov. V tomto smere sme sa snažili držať odporúčaní a rád vydaných *Medzinárodnou radou múzeí (ICOM)* v publikácii *Muzea pro všechny*.⁴⁰

Hlavné texty k jednotlivým častiam expozície budú na paneloch umiestnených priamo na stene miestnosti alebo na vitríne. Budú pozostávať z dvoch rovnako veľkých panelov vyhotovených z ľahčených dosiek Kapa®line s rozmermi 85 x 40 x 0,5 cm. Tieto sendvičové dosky s penovým jadrom a obojstranne pokryté vrstvou bieleho matného chrómokartónu sú vhodné nielen na digitálnu tlač textu, ale aj obrazového materiálu.⁴¹ Panely budú umiestnené vedľa seba tak, aby medzi nimi vznikla medzera široká 2 cm. Ich horná hrana bude vo výške 185 cm od podlahy (keďže odporúčaná najvyššia hranica je 190 cm)⁴², a to tak na stenách, ako aj na vitrínach. Pod nimi bude umiestnená úzka hranolová lišta s priemerom 2 x 2 cm a dlhá 84 cm. Text pre jednotlivé mutácie bude na každom z panelov rozdelený na dva rovnako veľké bloky, široké 34 cm a vysoké 39 cm, a označený malými zástavami jednotlivých jazykov. Na pravom paneli bude slovenská a pod ňou maďarská verzia, na ľavom paneli anglická a pod ňou nemecká mutácia.

Aj v prípade štýlu, typu a veľkosti použitého písma sme sa riadili odporúčaniami Medzinárodnej rady múzeí. Vzhľad písma sme pre všetky texty, popisky, nadpisy a podnadpisy zvolili Arial a veľkosť 16 bodov, v prípade reliéfnych textov označujúcich názvy stanovísk a období na vitrínach to je typ Arial Black a veľkosť 98 bodov (teda veľkosť veľkého tlačeneho písma bude 2,5 cm).

³⁸ WAIDACHER, ref. 32, s. 262.

³⁹ WAIDACHER, ref. 32, s. 287.

⁴⁰ BRYCH, Vladimír (ed.). *Muzea pro všechny. Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí*. Praha: Asociace muzeí a galerií ČR a Český výbor ICOM, 2003, s. 28–39.

⁴¹ <http://www.hsw.cz/katalog/kapa-line/>

⁴² BRYCH (ed.), ref. 40, s. 32.

Texty, resp. informácie k vystaveným predmetom v pultových vitrínach a k mapám lokalít budú umiestnené na malých tabuľkách, ktoré budú pripevnené k vitríne alebo na stenu dvoma malými trojuholníkovými nožičkami. Tieto tabuľky budú vyhotovené z drevených preglejok hrubých 0,5 cm a s rozmermi 25 x 8 cm. Plocha pre text bude mať čiernu farbu a bude ju lemovat' 3 mm okraj rovnakej farby ako vitríny. Text bude mať bielu farbu, písmo typu Arial a veľkosti 11 b, takisto bude rozdelený do štyroch blokov podľa jazyka.

Vitríny

Vitríny alebo v cudzojazyčnej literatúre známejšie ako výstavné skrine⁴³ predstavujú jeden z najpreferovanejších a najdôležitejších múzejných mobiliárov, v mnohých múzeách tvoria základnú jednotku výstav a expozícií. Ich prítomnosť nie je nevyhnutnosťou, ale uložením predmetov v nich sa umožňuje prirodzenejšie vystavovanie a ochrana pred mnohými faktormi, ako je napr. slnečné žiarenie, prach, výkyvy teploty a vlhkosti prostredia a najmä poškodenie či odcudzenie.

Takýto typ výstavného mobiliára dominuje predovšetkým na výstavách a v expozíciách venovaných archeológii, etnológii, histórii, ale aj prírodovede.⁴⁴ Je to spôsobené najmä tým, že sa tu vystavujú originálne zbierkové predmety, ktoré sú chránené a cenené najmä pre ich výpovednú hodnotu, pričom ich poškodenie môže vyvolať trvalé škody v našom dedičstve. Dnes už existuje takmer nekonečné množstvo typov a variácií, s ktorými sa dá narábať pri vytváraní výstav i expozícií, avšak dajú sa rozdeliť na dve základné skupiny: 1. vyrobené na mieru a 2. vyrobené v typizovaných variantoch. Každá skupina má svoje kladné aj záporné stránky, a preto je rozhodujúce, pre aký variant sa daná inštitúcia rozhodne. Ideálne je zrejme využitie oboch skupín.

Keďže v súčasnosti sú takmer všetky predmety v expozícii vystavené v dvoch veľkorozmerných vitrínach a v menších nástenných a stolových, ktoré nie sú najvhodnejšie a najpraktickejšie, rozhodli sme sa do nášho návrhu zaradiť nové, samostatne stojace menšie pultové i väčšie skriňové vitríny, aby spĺňali nasledujúce kritériá:

- budú mať pevnú a stabilnú konštrukciu a jednotný dizajn,
- poskytnú dostatok priestoru i na predmety väčších rozmerov, pre obrazový, prípadne i textový sprievodný materiál,
- bude v nich možné inštalovať bodové osvetlenie,
- predmety budú chránené pred prachom a vonkajšími činiteľmi,
- pre kurátorov bude prístup k predmetom jednoduchý,
- budú ľahko prístupné pre všetky skupiny návštevníkov,
- poskytnú komfort a nebudú brániť v pohodlnom prezeraní a v trase prehliadky.

Podľa týchto kritérií a po návšteve viacerých domácich i zahraničných múzeí sme teda navrhli 2 typy pultových vitrín (rozmery 100 x 60 x 100 cm), 2 typy

⁴³ HAHN, Till. Display Cases. In LORD, Barry – LORD, Gail Dexter. The Manual of Museum Exhibitions. Lanham – Oxford: AltaMira Press, 2001, s. 198.

⁴⁴ HAHN, ref. 43, s. 198.

stojatých vitrín (rozmery 52 x 97 x 52 cm a 52 x 240 x 52 cm), 1 typ univerzálnej skriňovej vitríny (rozmery 154 x 240 x 68 cm) a 7 na mieru konštruovaných skriňových vitrín (rozmery I: 554 x 240 x 60 cm; II: 496 x 240 x 60 cm; III: 315 x 240 x 60 cm; IVa: 352 x 240 x 60 cm; IVb: 349 x 240 x 60 cm; V: 588 x 240 x 60 cm; VI: 204 x 240 x 60 cm).⁴⁵

Rekonštrukcie a makety

L. Kesner⁴⁶ tvrdí, že „*expozícia je médium, ktoré transformuje čosi, čo kedysi žilo alebo fungovalo v určitom prostredí a slúžilo určitému účelu..., videnie a porozumenie však v podstatnom zmysle nebude úplné, pokiaľ divák nezíska taktiež určitú predstavu o tomto pôvodnom prostredí či o okolnostiach, v ktorých organizmus alebo objekt existoval, než sa stal múzejným exponátom*“. Z toho vyplýva, že tzv. kontextualizácia, čiže vsadenie predmetu do jeho akéhosi pôvodného prostredia, kontextu, je v dnešnom ponímaní výstavníctva veľmi dôležitá, no v niektorých smeroch predstavuje nerealizovateľnú alebo veľmi náročnú formu prezentácie. Preto sme sa aj my do nášho návrhu rozhodli zakomponovať také prvky, ktoré by návštevníkom ukázali niektoré vystavené predmety v ich „pôvodnom“ kontexte. Keďže vytváranie diorám v daných priestoroch nie je možné, budú túto formu výstavníctva okrem kresbových rekonštrukcií obydlií, jednotlivých predmetov, odevu ľudí a i. predstavovať aj rekonštrukcie troch hrobov a dve makety.

Rekonštrukcie hrobov

Do nášho návrhu sme sa rozhodli zakomponovať už v našej bakalárskej práci predstavené dva hroby – jeden žiarový (popolnicový) a jeden kostrový – a pridať k nim ďalší kostrový hrob muža, pochovaného aj s jeho koňom (tzv. jazdecký hrob).

Základ každej rekonštrukcie hrobu bude tvoriť drevená konštrukcia, akási debna rovnakého dizajnu ako vitríny a podstavce, ktorú budú tvoriť štyri drevené steny a sklenený kryt. Dĺžka týchto stien bude rôzna, ale výška každého hrobu bude 80 cm. Dno hrobu bude tvoriť jedna veľká doska, pripevnená zvnútra o štyri steny hrobu vo výške 30 cm, resp. pri žiarovom 15 cm, čiže hĺbka kostrových hrobov bude 50 cm a žiarového 65 cm. Na tieto steny sa nalepí vrstva polystyrénu (v strede stien tenšia, v rohoch hrubšia) a ten sa vytvaruje tak, aby pripomínal steny vyhlbeného hrobu. Takto vytvarované steny hrobu, ako aj jeho dno sa nafarbí odtieňom hnedej farby a kvôli dôveryhodnejšiemu efektu sa naň tekutým lepidlom prilepí tenká vrstva zeminy, piesku alebo modelovacieho posypu. Na steny sa pripevní doska hrubá 2 cm, ktorá bude dlhšia a širšia o 2 cm ako steny daného hrobu. Týmto sa vytvorí rovnaký efekt prečnievania ako pri výstavnej doske vitrín. Do tejto dosky sa však ešte vykrojí otvor v tvare pôdorysu hrobu (kruhový, obdĺžnikový). Následne sa zafarbí rovnakým odtieňom hnedej

⁴⁵ Celkový popis jednotlivých typov vitrín je v diplomovej práci autora.

⁴⁶ KESNER, Ladislav. Marketing a management muzeí a památek. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 183.

farby ako príslušný hrob, ale v prípade žiarového hrobu sa natrie nazeleno, čo bude imitovať trávu, keďže tento hrob bol plytký.

Do hrobov sa poukladajú originálne zbierkové predmety, ktoré sa v nich počas výskumov našli, a kosti (resp. popol a kalcinované kostičky) ľudí a zvierat anatomicky usporiadané, keďže umiestniť ich tak, ako boli nájdené, by nedávalo veľký zmysel. Je síce pravda, že aj keby sa umiestnili tak, ako boli odkryté, návštevníkom by to poskytlo informácie o niektorých procesoch, ktoré nastanú po uložení tela do hrobu, prezentovať však, napr. v prípade jazdeckého hrobu, vykrádačmi hrobov rozhádzané kosti a predmety by bolo neadekvátne. O tomto stave budú návštevníci informovaní prezentovanými fotografiami hrobov. Po uložení hrobového materiálu sa hroby prekryjú veľkou sklenenou platňou (prípadne viacerými). Ponechať originálne predmety bez adekvátnej ochrany by možno vytváralo lepšiu formu prezentácie, no riskovanie ich odcudzenia či poškodenia by bolo nemiestne.

Pre rekonštrukciu žiarového (popolnicového) hrobu sme vybrali hrob severopanónskej kultúry z pohrebiska v Patinciach č. 16/56, objaveného v r. 1956 M. Dušekom.⁴⁷ Bol to jeden z najväčších hrobov, ktorého priemer bol cca 160 cm a hĺbka 65 cm. Samotný hrob tvorila hrobová jama kruhového pôdorysu, v strede ktorej bolo na dne rozsypané spopolené telo. Okolo neho bolo rozmiestnených dovedna 47 hlinených nádob, z ktorých niektoré slúžili aj ako urna. Boli to väčšie bombovité a amforovité nádoby i menšie misky a šálky.⁴⁸

Ďalším hrobom bude hrob keltského muža-bojovníka č. 47/72, ktorý sa našiel na pohrebisku Chotín X, poloha Horná Ľanová zem (alebo aj Horné konopište), a so svojimi rozmermi 220 x 140 cm a hĺbkou 200 cm patril medzi najväčšie na tomto pohrebisku. Muža pochovali v natiahnutej polohe na chrbte spolu s jeho výzbrojou. K jeho pravému boku položili železný meč v pošve, ktorý nosil na železnom reťazovom opasku, kopiju, z ktorej sa zachoval len železný hrot, železné nožnice a britvu. Ďalej to boli štyri hlinené nádoby, jedna väčšia, fľaškovitá, a tri menšie (misovité), v ktorých sa našli aj kosti z ošípanej, teda z mäsitého prídavku. Na jeho hrudi sa našli dve železné spony, ktoré zopínali jeho pohrebný rubáš alebo šaty, a železné súčasti štítu – puklica a kovanie z okraja. Na ľavej ruke mal natiahnutý bronzový náramok.⁴⁹

Ako tretí hrob sme vybrali tzv. jazdecký kostrový hrob avarského muža č. 72 z komárňanského pohrebiska Lodenice I. Išlo o pomerne veľký, no vykradnutý hrob s rozmermi 230 x 160 cm, hlboký okolo 250 cm. Kostrové pozostatky muža a aj koňa (najmä horná časť) boli počas vykrádania takmer úplne rozrušené, premiešané a porozhadzované po hrobe, no aj napriek tomu sa v hrobe našli bohaté bronzové, pozlátené a železné predmety. Muž bol pochovaný v ľavej časti hrobu a okolo hrude a bedier sa našli pozlátené bronzové kovania, nákončia a pracka z koženého opasku. Pri ľavom boku mal položenú železnú šablú, brúsny kameň

⁴⁷ DUŠEK, Mikuláš. Patince – pohrebisko severopanónskej kultúry. In *Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku I*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 139.

⁴⁸ DUŠEK, ref. 47, s. 152 – 155.

⁴⁹ RATIMORSKÁ, Priska. Keltské pohrebisko v Chotíne I. In *Západné Slovensko 8 – Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja*. Trnava: Západoslovenské múzeum v Trnave, 1981, s. 77 – 79.

a pravdepodobne aj kopiju, ktorej železný hrot sa našiel medzi konskými kosťami (na mieste hlavy koňa). Pri nohách mal hlinenú nádobu s vlnovkovou výzdobou a zvieracie kosti. V pravej časti hrobu bol pochovaný kôň, z ktorého veľká časť kostí bola rozhádzaná. Z konského postroja sa našlo niekoľko pozlátených bronzových kovaní, ako aj gombík a ozdoby z ohlávky. Okolo kostier pri stenách hrobu bol tmavšie sfarbený pás zeminy, čo naznačuje, že v hrobe bola drevená konštrukcia, akási rakva, ktorá chránila pochovaného a jeho výbavu.⁵⁰

Makety

Ako ďalšiu formu kontextualizácie sme do nášho návrhu zaradili dve makety. Jedna bude venovaná rímskemu vojenskému táboru v Iži a druhá bude predstavovať časť rímskeho systému podpodlahového vykurovania a rímskej strechy.

Aj v súčasnej expozícii sa nachádzajú tri makety samostatných budov z tohto rímskeho vojenského tábora, ale neponúkajú ucelený pohľad na tábor ako celok. Taktiež sa tu nachádza aj sadrový odliatok pôdorysu objavených a predpokladaných základov opevnenia tábora a stavieb v ňom, takáto prezentácia tábora však nehovorí nič o dôležitosti tohto komplexu. Je však pravda, že len na základe odhalených základov a niekoľkých architektonických prvkov sa jeho jednotlivé časti ťažko rekonštruujú a interpretujú, no aj napriek tomu existuje niekoľko celkom vierohodných virtuálnych rekonštrukcií, ktoré vychádzali i zo zahraničných nálezov.⁵¹ Preto sme sa do nášho návrhu rozhodli zakomponovať aj takúto maketu, ktorá bude vychádzať práve z virtuálnych rekonštrukcií.

Samotná maketa bude znázorňovať kamenný kastel z jeho poslednej stavebnej fázy v 4. storočí a bude pozostávať z opevnenia tábora (valy, priekopy, štyri brány s vežami a hradby s dvanástimi vežami), budov v jeho vnútri (kasárne, veliteľská budova, kúpele, chrám, a iné stavby), ako aj z časti dunajského pobrežia, ku ktorému z tábora viedol akýsi kanál, ktorého funkcia nie je ešte presne známa; nachádzal sa tu pravdepodobne aj pontónový most, ktorý spájal tábor s materskou základňou na pravom brehu Dunaja. Jednotlivé stavby budú zhotovené v mierke 1 : 240 zo segmentov vykrojených z lepenky, ktoré budú natreté príslušným odtieňom farby (strecha načerveno, steny nabiele alebo nasivo, drevené trámy nahnedo, okolie nazeleno a žltohnedo, voda namodro, atď.), navyše s modelárskymi doplnkami (mach, posyp, kamienky a i.). Model bude možné aj zastrešiť skleneným krytom, ale pre nechcený odraz osvetlenia, ktorý by sťažoval nazeranie, bude zrejme lepšie ponechať ho nezakrytý, čím by sa zamýšľané posolstvo dostalo bližšie k návštevníkovi.

Ďalšia maketa, takisto venovaná rímskemu obdobiu, bude znázorňovať časť rímskeho systému podpodlahového vykurovania (tzv. hypokaustum) a rímskej strechy. Zmyslom celého tohto systému bolo zohriať, resp. vykúriť miestnosť, resp. v prípade kúpeľov bazén tak, aby sa ľudia v danom priestore cítili dobre

⁵⁰ TRUGLY, Alexander. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno. In *Slovenská archeológia*, 1987, roč. 35, č. 2, s. 264 – 266, 315, 316.

⁵¹ MUSILOVÁ, Margaréta – TURČAN, Vladimír a kol. *Rímske pamiatky na strednom Dunaji. Od Vindobony po Aquincum*. Bratislava: Nadácia pre záchranu kultúrneho dedičstva, Slovensko, 2010, s. 120, 121.

bez toho, aby im v spokojnom nažívaní a užívaní bránil nepríjemný štipľavý dym. Toto sa docielilo tým, že sa miestnosti vykurovali zospodu. Podlaha takýchto miestností spočívala na pravidelne rozostúpených tehlových stĺpčekoch, čím vznikol priestor, kde mohol prúdiť teplý vzduch. Ten (spolu so spalínami a dymom) bol odvádzaný kvádrovými rúrkovitými tehľami (tzv. tubuli) v stene miestnosti do komína alebo voľne do priestoru. Oheň sa zakladal z vonkajšej strany miestnosti, kde na to slúžil otvor v stene.

Naša maketa teda bude pozostávať z časti steny, ktorá bude vyhotovená z lomového kameňa spojeného cementovou maltou, pričom časť jej vonkajšej strany bude omietnutá bielou omietkou. V spodnej časti steny, približne v jej strede, bude z plochých tehál vytvorený oblúkový otvor, ktorý bude predstavovať kúrenisko (praefurnium). Za touto stenou bude zo štvorcových tehál vytvorených deväť stĺpčekov, rozmiestnených v pravidelných rozstupoch v troch radoch po tri stĺpčky. Základom každého stĺpčka bude štvorcová tehla. Na ňu bude namurovaných ďalších sedem menších štvorcových tehál. Takto vzniknú približne 40 cm vysoké stĺpčky. Na ne budú poukladané väčšie tehly (suspensura) tak, aby sa ich rohy nachádzali v strede stĺpčekov. Tie tvoria základ podlahy. Na ne sa navrství doružova zafarbená cementová malta s kúsками rozdrvených tehál (opus signinum). Na okraj stĺpčekov v treťom rade bude namurovaných sedem rúrkovitých kvádrových tehál (tubuli). V ich dvoch stenách bol zvyčajne obdĺžnikový otvor pre lepšiu cirkuláciu vzduchu.⁵² Na ne bude namurovaný druhý rad takýchto vzduchovodov, ale len po štyri kusy. Časť týchto tehál bude z vnútornej strany omietnutá bielou omietkou.

Táto časť podlahy bude prekrytá drevenou konštrukciou, ktorá bude znázorňovať časť strechy. Tá bude pozostávať zo štyroch drevených hranolových podpier. Predný pár podpier bude nižší, aby sa tak naznačil sklon strechy. V hornej časti budú pospájané štyrmi hranolmi. Na tieto hranoly sa umiestni drevená doska, na ktorej bude poukladaných 16 kusov strešných škridiel (teguly) – po štyri v štyroch radoch. Na nich bude umiestnených 12 kusov korýtkových škridiel (imbrexov).

Infokiosk s dotykovou obrazovkou

Úvodnú časť expozície bude dopĺňať aj interaktívny infokiosk s dotykovou obrazovkou. Ten bude obsahovať zoznam lokalít, ako aj informácie o doteraz známych a preskúmaných archeologických lokalitách v okrese.

Jeho dotyková obrazovka bude rozdelená na dve základné časti – na obrazovú (mapovú) a textovú. Obrazová časť sa bude nachádzať na ľavej strane a bude zobrazovať mapu okresu Komárno s vyznačenými archeologickými lokalitami a polohami. V hornej časti nad mapou budú tri úzke lišty. Prvá bude obsahovať štyri ikony na voľbu jazykovej mutácie (slovenská, maďarská, anglická a nemecská) s vyobrazením malých zástav podľa jednotlivých jazykov. V strednej lište bude nápis OBDOBIE/DOBA. Tretia lišta bude rozdelená na osem rovnako veľkých ikon pre jednotlivé obdobia, a to paleolit a mezolit, neolit, eneolit, doba

⁵² VITRUVIUS. De Architectura V – X, 1 – 4.

bronzová, doba železná – halštatská a laténska, doba rímska a sťahovania národov a včasný stredovek. Každá ikona bude mať iný farebný odtieň. Po kliknutí, resp. dotknutí sa ikony jednotlivého obdobia sa na mape zobrazia lokality z daného časového úseku. Pod týmito ikonami bude uvedené časové ohraničenie jednotlivých období.

Za ikonami bude teda nasledovať mapová časť. Ako mapu okresu Komárno sme v tomto prípade na ilustráciu zvolili spojitú digitálnu vektorovú mapu SVM 50 z aplikácie <http://geoportal.sazp.sk/web/guest/map/>. Výhodou tejto mapy je, že nie je príliš podrobná, teda neobsahuje všetky názvy chotárnych častí katastrov obcí, vďaka čomu sa nebudú skresľovať zvýraznené názvy archeologických lokalít. Tento fakt by mohol prekážať odbornej verejnosti, avšak expozícia bude venovaná predovšetkým laickým návštevníkom a tento dotykový infokiosk bude slúžiť len ako doplnok expozície. Na mape sa budú zobrazovať lokality prostredníctvom špecifických znakov, ako napr. krúžok, kružnica, päťuholník a štvorček, ktoré budú rovnakej farby ako ikona pre dané obdobie nad mapou. Vedľa znaku bude hrubo zvýraznený názov lokality/polohy. Na manipuláciu s mapovým zobrazovaním, ako aj s ostatnými položkami bude návštevník používať len prsty rúk, čiže na výber určitej položky bude stačiť len jej stlačenie, teda ťuknutie na ňu, na priblíženie, resp. oddialenie mapy stiahnutie a rozťahnutie dvoch prstov a na jej posúvanie stlačenie obrazovky a pohyb prstom.

Na spodnej časti pod mapou bude úzka lišta s vysvetlivkami k mape, ako napr. plný krúžok – sídlisko, sídliskový nález, kružnica – hrob, hrobový nález, päťuholník – ojedinelý nález, štvorček – iný objekt.

Pravá časť bude venovaná textovým a obrazovým informáciám o zvolenej lokalite. Text bude obsahovať názov lokality, teda názov obce, pod ním názov polohy a stručný, jasný a zrozumiteľný text, ktorý bude vychádzať z odbornej literatúry, ako napr. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Archeologické rozhledy, Slovenská archeológia, Študijné zvesti AÚ SAV, resp. z monografií a článkov v iných periodikách a časopisoch. Za textom bude niekoľko obrázkov z výskumu lokality, ako aj nálezov v zmenšenom formáte. Po kliknutí sa daný obrázok objaví na mapovej ploche s krátkym komentárom. Za obrázkami bude zoznam použitej a odporúčenej literatúry.

Tento dotykový infokiosk nie je nevyhnutným doplnkom expozície, keďže jeho kúpa je finančne náročnejšia, ale dnes už i mnohé slovenské múzeá zavádzajú takéto prostriedky do svojej výstavnej činnosti. Ako náhrada za takýto infokiosk by mohla poslúžiť aj html stránka či aplikácia Java alebo Flash inštalovaná na stolovom počítači a dostupná aj na webovej stránke múzea. Umiestnenie takéhoto počítača by si však vyžadovalo väčší priestor a optimálne by bolo jeho estetické zamaskovanie, aby jeho jednotlivé komponenty „nebili“ do očí a hluk spôsobený jeho chodom nespôsoboval nechcený vedľajší neprijemný účinok.

Popis novej expozície

V tejto podkapitole sa pokúsime načrtnúť približný scenár navrhovanej novej archeologickej expozície. Je však nutné podotknúť, že nepôjde o presný opis, keďže tvorba výstavného (technického) scenára je dlhodobý proces, vyžadujúci si

spoluprácu viacerých odborníkov rôzneho zamerania (archeológ a/aj historik, dizajnér, architekt a, pravdaže, aj múzejník/ muzeológ), teda autorský tím, ktorý je schopný spolupracovať a robiť vzájomné kompromisy, pričom kooperáciou sa celý proces uľahčuje.⁵³ V ideálnom prípade takýto scenár tvorí samostatné dielo s rozsahom aj niekoľko sto strán.⁵⁴ Naším cieľom je predstaviť skôr ideový zámer, ktorý by mohol byť neskôr základom pre novú expozíciu a ktorý bude nutné ďalej detailnejšie rozpracovať. Cieľom tohto náčrtu a opisu bude popísať, čo budú jednotlivé časti expozície vyjadrovať, aké informácie budú podávať svojim stvárnením. Detailnejšiemu popisu a vyratúvaniu jednotlivých exponátov, ktoré by bolo vhodné v novej expozícii vystaviť, sme nevenovali veľkú pozornosť, pretože táto práca neponúka taký veľký priestor a vyžadovalo by si to oveľa užšiu spoluprácu so zamestnancami múzea.

Ako doplnok k tomuto scenáru sme vytvorili virtuálny 3D model expozície s ideálnym rozmiestnením jednotlivých navrhnutých vitrín a sprievodných prvkov (mapy, rekonštrukcie, infokiosk). Aj v tomto prípade sme použili voľne širiteľný modelovací program Google SketchUp 8.⁵⁵

Prvá miestnosť

Obr. 6. Virtuálny návrh prvej miestnosti novej expozície (autor Andrej Ozimy).

Prvá miestnosť je zo všetkých najväčšia a má mierne lichobežníkovitý pôdorys s rozmermi 14,1 x 9,3 x 10,2 + 3,3 x 8,6 m a plochu 123 m². Jej štyri okná poskytujú dostatok prirodzeného svetla.

⁵³ MARTINEC, Vladimír. Práce scenáristy v muzeu I. In Muzeologie a metodika 15. Metodický zpravodaj pro vlastivědu v Severomoravském kraji. Opava: Slezské muzeum v Opavě, 1989, s. 12.

⁵⁴ BENEŠ, Josef. Scénář, scénárista a muzeum. In Muzejní a vlastivědná práce, 1982, roč. 20, č. 3, s. 147.

⁵⁵ Texty tejto podkapitoly sú ilustrované zábermi z tohto modelu.

Vstupovať sa do nej bude tak ako doteraz, z točitého schodiska, a bude tematicky rozdelená na štyri časti, a to *Úvod a Archeológia v okrese Komárno*, *Najstaršie doklady života*, *Osídlenie v mladšej a neskorej dobe kamennej* a *Osídlenie v dobe bronzovej*.

Úvod a Archeológia v okrese Komárno

Úvodná časť expozície bude od jej zvyšnej časti oddelená zadnou časťou *Skriňovej vitríny I*, čím sa vytvorí úzka chodba. Po vstupe na pravej strane na stene bude umiestnený *Panel I* so základnými informáciami o expozícii – jej autoroch, rozpočte, pláne a smere trasy prehliadky. Na ľavej stene medzi vstupom a oknom miestnosti bude *Dvojpanel II* s informáciami a portrétmi/fotografiami pracovníkov múzea, ktorí spravovali archeologickú zbierku od roku 1886 až dodnes (R. Gyulai, J. Weszelovszky, S. Karle, J. Alapi, M. Dušek, P. Ratimorská, A. Trugly⁵⁶, M. Gere, A. Csuthy). Po jeho stranách bude nápis *Naši archeológovia* (i v jazykových mutáciách). Oproti, na pravo od vstupu, na zadnej časti *Skriňovej vitríny I* bude informačný *Dvojpanel III* o súčasnom stave a dejinách archeologických výskumov a lokalít v okrese Komárno, ktorý bude dopĺňať dotykový infokiosk a veľkoplošná mapa okresu s vyznačenými archeologickými lokalitami.

Najstaršie doklady života

Po tomto úvode sa návštevník presunie do ďalšej tematickej časti, ktorá predstaví najstaršie doklady života v okrese. Na ľavej strane pod oknom bude umiestnená *Pultová vitrína typu I* (s plochým dnom). V nej budú vystavené pozostatky pleistocénnych zvierat, a to stoličky mamuta a lesného slona, zub nosorožca srstnatého, parohy jeleňa obrovského, rohy pratura a bizóna, ktoré dosiaľ neboli vystavené a pochádzajú z Komárna alebo z jeho blízkeho okolia.⁵⁷ Tieto predmety nie sú priamym dokladom života človeka, slúžia na ilustráciu toho, aké zvieratstvo žilo na našom území, pričom mohlo byť potravou našich predkov. Na stene napravo od okna bude umiestnený *Dvojpanel IV* s informáciami o pravekej flóre a faune.

O najstaršom živote bude nepriamo hovoriť aj neskoromladopaleolitická lebka vybagrovaná z Dunaja pri obci Moča v roku 1990. Nález pozostával z čiastočne fosilizovanej lebky bez sánky a patrila 35 – 45-ročnej žene. Keďže ide o ojedinelý nález pravdepodobne so sekundárnym uložením, nemožno tvrdiť, že táto žena žila na mieste nálezu, ale poslúži ako ukážka pozostatkov najstaršieho ľudského jedinca z okresu. Keďže lebka je v zbierke SNM – Prírodovedného múzea⁵⁸, jej dlhodobé zapožičanie pre expozíciu bude zrejme nemožné, preto bude vhodnejšie vyhotoviť jej vernú kópiu, ktorá by nemusela byť ani chránená pod sklom, ale len voľne umiestnená na podstavci (*Stojatá vitrína typu Ib*). Ten bude umiestnený diagonálne, teda tak, aby sa lebka pozerala smerom do stredu miestnosti. Vedľa podstavca na pravej strane na stene bude *Dvojpanel*

⁵⁶ RATIMORSKÁ, ref. 25, s. 70 – 85.

⁵⁷ <http://muzeumkn.sk/index.php?cat=29&page=article>

⁵⁸ ŠEFCÁKOVÁ, Alena a kol. Neskoromladopaleolitická lebka z Moče (južné Slovensko): Porovnanie s recentnou populáciou pomocou geometrickej morfometrie. In Zborník Slovenského národného múzea. Prírodné vedy, roč. 54. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 2008, s. 77, 78.

V obsahujúci informácie o tomto náleze; bude priamo nadväzovať na ďalšiu vitrínu s pravekými nástrojmi. Ako sprievodný obrazový materiál sme použili kresbové rekonštrukcie pravekých ľudí z dielne Archeologického ústavu SAV v Nitre.⁵⁹

Ako doklad najstaršieho výskytu človeka v okrese možno spomenúť aj kamenné čepeľovité úštepky z mladšej fázy staršej doby kamennej z Radvane nad Dunajom-Zitavy, ktoré spomína J. Bárta⁶⁰ i J. Žudel⁶¹; pochádzajú pravdepodobne zo sekundárneho uloženia, pričom ich uloženie nie je známe. Fragmenty pravekých kamenných nástrojov pochádzajú aj z katastra obce Nesvady, ich datovanie však nie je presnejšie určené; sú uložené v Múzeu Jána Thaina v Nových Zámkoch.⁶² Preto namiesto nich budú (napravo od podstavca s kópiou lebky) vystavené v *Pultovej vitríne typu II* (s nakloneným dnom) kamenné dláta, čepeľky, jadrá, parohové nástroje a dve kamenné sekerky, ktoré sú v súčasnosti vystavené v nástennej vitríne č. 1. Medzi nimi bude taktiež nákras kamenného štiepaného nástroja s popisom jeho častí.⁶³ Nad vitrínou budú umiestnené dva nákresy, znázorňujúce štiepanie kamenných nástrojov a rekonštrukcie ich použitia.⁶⁴

Osídlenie v mladšej a neskorej dobe kamennej

Ďalej sa návštevník dostane do časti, kde budú prezentované najstaršie archeologické kultúry z mladšej a neskorej doby kamennej, teda z neolitu a eneolitu. Táto časť expozície bude prezentovaná predovšetkým vystaveným keramickým materiálom zo sídliskových a pohrebiskových nálezov. Pre obdobie mladšej doby kamennej – neolitu – tu bude na mieru vyhotovená dlhá *Skriňová vitrína I*, umiestnená kolmo na stenu miestnosti s oknami s výhľadom na nádvorie múzea. Zadná časť vitríny bude zároveň súčasťou vstupného priestoru do expozície. Predná strana bude rozdelená na centrálnu výstavnú plochu a dve vonkajšie plochy pre textové a obrazové informácie. V hornej časti pravej plochy bude umiestnený nápis *Mladšia doba kamenná (5 500 – 4 000 pred n. l.)* a pod ním jeho jazykové mutácie. Tento nápis bude vyhotovený z písmen vyrezaných z penových dosiek s hrúbkou 0,5 cm a výškou 2,5 cm. (Rovnako budú vyhotovené aj nadpisy pre ostatné stanoviská.) Medzi jednotlivými mutáciami nápisu bude vynechaná 5 cm medzera. Pod nápismi bude *Dvojpanel VIa* so všeobecnými informáciami o tomto období. Na ľavej časti vitríny bude *Panel VIb* so súpisom vystavených premetov i s uvedením lokality.

⁵⁹ http://www.cevnad.sav.sk/rekonstrukcie/01_podklady/0_stranky_kategorie/kresby.htm

⁶⁰ BÁRTA, Juraj. Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 130.

⁶¹ ŽUDEL, Juraj 1984. Stolice na Slovensku. Bratislava: Obzor, 1984, s. 68.

⁶² KOVÁČSOVÁ, Eszter. Prieskumy v okresoch Nové Zámky a Komárno. In KOVÁČSOVÁ, Eszter – NOVÁKOVÁ, Veronika – VINCZE, Ladislav. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 2001. 1. textová časť. Nitra: Archeologický ústav SAV v Nitre, 2002, s. 86.

⁶³ BÁRTA, ref. 60, s. 41.

⁶⁴ BÁRTA, ref. 60, s. 51, 52.

Vystavený materiál, predovšetkým keramické nádoby, bude z najznámejších neolitických lokalít, ako sú Bajč-Vlkanovo, Holiare, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá, Iža či Patince⁶⁵, a bude usporiadaný do skupín podľa chronologického zaradenia (teda kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina, lengyelská kultúra). Väčšie a ťažšie predmety budú uložené na podstavcoch v rôznych výškach, ktoré budú prekryté jemnou tkaninou. Menšie a ľahšie predmety budú uložené aj na poličkách z priehľadného akrylátu, upevnených na zadnej stene výstavnej plochy. Tam budú umiestnené i zväčšené fotografie z archeologických výskumov, ako aj kresby a plány nálezových situácií a kresbová rekonštrukcia neolitického dlhého domu.

K tejto vitríne bude prislúchať aj mapka okresu s neolitickými lokalitami vyznačenými fialovou farbou, umiestnená naľavo na stene medzi oknami.

Pred touto vitrínou budú umiestnené tri malé *Stojaté vitríny typu Ia*. Tie budú rozmiestnené tak, aby rozstupy medzi nimi boli rovnako veľké. Budú v nich umiestnené buď menšie nádoby so zaujímavou výzdobou, alebo menšie predmety, ako napr. hlinené kolieska, prasleny, okrajové črepy, črepy z tela nádob s výzdobou charakteristickou pre tú-ktorú kultúru, hlinené idoly a rôzne iné menšie nálezy.

V mnohých zahraničných i slovenských múzeách sa v archeologických expozíciách začína zavádzať trend približovania práce archeológov aj širokej verejnosti – či už formou prednášok, alebo názornými ukážkami z terénnej práce odborníkov (napr. vytvorenie prostredia z archeologického výskumu). Preto sme sa aj my rozhodli vytvoriť podobný priestor najmä pre mladších návštevníkov formou tzv. archeopieskoviska. V podstate pôjde o drevenú debnu (s rovnakým dizajnom ako vitríny), ktorá bude naplnená pieskom a v ňom budú „ukryté“ kusy črepov z rôznych nádob, kamenných nástrojov, kovových predmetov. Pôjde buď o repliky vyhotovené na tieto účely, alebo o originály, ktoré nemajú veľkú výpovednú hodnotu a múzeum by ich chcelo vyradiť. Súčasťou tohto pieskoviska bude aj náčinie, ktoré využívajú archeológovia pri svojej práci, a to motyčky, lopatky, štetce, metličky, špachtle a vedierka. Za ním bude na stene znázornený rez rôznofarebnými pôdnymi (kultúrnymi) vrstvami, s ktorými sa archeológovia môžu pri práci stretnúť. Vedľa (na pravej strane od neho) bude *Panel VII* s vysvetlivkami. Naľavo bude na stene umiestnená veľkoformátová fotografia archeológa pri práci.⁶⁶ Po oboch stranách pieskoviska budú umiestnené aj dva podstavce bez skleneného krytu s kópiami nádob, ktoré si návštevníci budú môcť prezrieť aj vo vlastných rukách.

Potom sa návštevník dostane do časti venovanej neskorej dobe kamennej – eneolitu. Aj pre tento okruh bude na mieru vyhotovená *Skriňová vitrína II*, rozdelená na dve časti. Ľavú polovicu bude tvoriť plocha venovaná sprievodnému obrazovému (fotografie a nákresy typickej keramiky z tohto obdobia) a textovému materiálu s *Dvojpanelom VIIIa*. Nad ním bude umiestnený nápis *Neskorá doba kamenná*

⁶⁵ RATIMORSKÁ, Priska – TRUGLY, Alexander. Záchrana archeologických pamiatok v okrese Komárno. Komárno: Oblastné podunajské múzeum v Komárne, 1978, s. 8–10.

⁶⁶ Z fotoarchívu Podunajského múzea.

(4 000–2 300 pred n. l.) s jazykovými mutáciami. Bude tu taktiež mapka okresu s eneolitickými lokalitami, vyznačenými ružovou farbou. Pravá polovica vitríny bude výstavnou časťou. V nej budú vystavené keramické nádoby (hrnce, krčahy, črpáky, misy), rôzne črepy z okrajov a tiel nádob, kostené šidlá, kamenné čepele, hlinené idoly. K najznámejším lokalitám tohto obdobia patria Bajč-Vlkanovo, Čičov, Hurbanovo-Bohatá, Imeľ, Iža, Nesvady či Radvan nad Dunajom-Žitava.⁶⁷ Tieto exponáty budú doplnené fotografiami a kresbami z archeologických výskumov a nájdených predmetov zo zmienených lokalít. Na bočnej stene vitríny bude *Panel VIIIb* so zoznamom predmetov.

Osídlenie v dobe bronzovej

Po prehliadke tejto časti expozície návštevník zabočí doľava a dostane sa do záverečnej časti expozície v tejto miestnosti. Tá bude venovaná dobe bronzovej. Jej úvodnú časť bude predstavovať rekonštrukcia žiarového hrobu severopanónskej kultúry z pohrebiska v Patinciach, objaveného v roku 1956.⁶⁸ Do nášho návrhu expozície sme vybrali hrob č. 16/56. Išlo o jeden z najväčších hrobov s priemerom 160 cm a hĺbkou 65 cm. Samotný hrob tvorila hrobová jama kruhového pôdorysu, v strede ktorého bolo na dne rozsypané spopolené telo. Okolo neho bolo rozmiestnených dovedna 47 hlinených nádob (mnohé sa zachovali len vo zvyškoch), z ktorých niektoré slúžili aj ako urna na neúplne zhorené kosti. Boli to väčšie bombovité a amforovité nádoby i menšie misky a šálky.⁶⁹

Druhú časť tohto stanoviska budú tvoriť dve vitríny, tvoriace jeden celok v tvare „L“. Tá prvá (*Skriňová vitrína II*) je zároveň spoločná so stanoviskom o neskoršej dobe kamennej a je rozdelená na dve časti. Na pravej strane bude umiestnený sprievodný obrazový a textový materiál a *Dvojpanel IXa*. Nad ním bude umiestnený nápis *Doba bronzová (2 300–800/750 pred n. l.)* i s jazykovými mutáciami. Bude tu taktiež mapka okresu s lokalitami z tohto obdobia zvýraznenými zelenou farbou. Vpravo bude vitrínová časť, kde budú vystavené keramické nádoby z lokalít ako Bajč-Vlkanovo, Čalovec, Holiare, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá, Imeľ, Komárno, Chotín, Iža, Martovce, Nesvady, Patince, Svätý Peter, Radvan nad Dunajom-Žitava.⁷⁰ Doplnené budú nákresmi a fotografiami z archeologických výskumov.

Druhá vitrína, *Skriňová vitrína III*, bude umiestnená pravouhlo k tejto vitríne a budú v nej vystavené predovšetkým kovové nálezy ako šperky, zbrane, súčasti odevov, konských postrojov a nákresy ich rekonštrukcií. Napravo od nej bude na stene umiestnený *Panel IXb* so súpisom predmetov.

⁶⁷ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8–10.

⁶⁸ DUŠEK, ref. 47, s. 139.

⁶⁹ DUŠEK, ref. 47, s. 152–155.

⁷⁰ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8–10.

Druhá miestnosť

Obr. 7. Virtuálny návrh druhej miestnosti novej expozície (autor Andrej Ozimy).

V poradí druhá miestnosť je o niečo menšia ako predchádzajúca a má mierne kosoštvorcový pôdorys s rozmermi 10,8 x 8,6 m a plochu 93 m². Aj do tejto miestnosti prichádza prirodzené svetlo cez tri okná na východnej stene. Je tu vchod do tretej miestnosti. Táto časť expozície bude zahŕňať štyri stanoviská, a to *Osídlenie v staršej dobe železnej*, *Osídlenie v mladšej dobe železnej*, *Osídlenie v dobe rímskej* a *v období sťahovania národov*. Bude tu aj miesto na posedenie či sledovanie krátko filmového dokumentu, resp. usporiadanie tematických prednášok pre školské skupiny.

Osídlenie v staršej dobe železnej

Po vstupe do druhej miestnosti návštevník zabočí na pravú stranu a pristúpi k vitríne venovanej staršej dobe železnej, nazývanej aj halštatská, a to podľa rovnomennej kultúry tohto obdobia. *Skriňová vitrína IVa* bude opäť vyhotovená na mieru. Textové informácie na *Dvojpaneloch Xa*, ako aj nápis *Staršia doba železná (800/750 – 480/450 pred n. l.)* budú umiestnené na pravej strane vitríny. V ľavej (väčšej) výstavnej časti budú umiestnené keramické nádoby (hrnce, amfory, šálky, urny a iné), ale aj kovové predmety, súčasti zbroje, zbrane, resp. doplnky odevu z lokalít ako Bajč, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá a Chotín.⁷¹ Vystavené nálezy budú opäť doplnené o nákresy a fotografie z archeologických výskumov a nálezov. Naľavo od vitríny, na stene miestnosti, bude *Panel Xb* so zoznamom vystavených predmetov a taktiež stojan na mapu lokalít vyhotovený z priehľadného akrylátu.

Osídlenie v mladšej dobe železnej

Pravá časť miestnosti pri vstupe bude venovaná mladšej dobe železnej, nazývanej aj laténska, a to podľa eponymnej švajčiarskej lokality, alebo aj keltská, a to

⁷¹ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8, 9.

podľa etnika, ktorému prislúcha najväčšia časť nálezov z tohto obdobia. Pre toto stanovisko bude vyhotovená *Skriňová vitrína IVb*, ktorá je konštruovaná zrkadlovo v porovnaní s predchádzajúcou vitrínou. Jej ľavá časť bude vyhradená textovým informáciám na *Dvojpaneloch XIa* a nápisu *Mladšia doba železná (480/450 pred n. l. – 0)*. Výstavná plocha sa tu bude nachádzať v pravej časti vitríny. Vystavené predmety – hrnce, šálky, džbány, misy, ale aj zbrane a výzbroj, súčasti odevu, železné náradie a nástroje – budú z lokalít ako Bajč, Čalovec, Holiare, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá, Chotín, Imeľ, Iža, Komárno, Marcelová, Veľké Kosihy-Okánikovo, Radvaň nad Dunajom-Žitava, Svätý Peter.⁷² Vpravo na stene bude vymedzený priestor pre *Panel XIb* so súpisom predmetov a pre mapku, na ktorej budú lokality z tohto obdobia zvýraznené svetlomodrou farbou.

Vedľa tejto mapky bude vyhradený priestor pre pohrebisko objavené v Chotíne (na polohe Horná Ľanová zem). Aj teraz patrí veľká časť laténskych predmetov zo súčasnej expozície tomuto pohrebisku. Na tieto účely tu budú umiestnené tri vitríny: dve *Stojaté vitríny typu II* a jedna *Pultová vitrína typu II* s naklonenou výstavnou plochou medzi nimi. V dvoch vyšších budú umiestnené zaujímavé nádoby, ktoré slúžili na uchovanie potravy pre pochovaného, ale aj zvyšky zbraní a iných kovových predmetov. V pultovej vitríne budú vystavené súčasti odevu, napr. spony, retiazky, náramky, nánožné kruhy, prstene a iné šperky. Nad ňou bude umiestnený veľkoformátový plán pohrebiska. Pred tieto vitríny sa umiestni rekonštrukcia kostrového hrobu z tohto pohrebiska. Do návrhu sme vybrali hrob č. 47/72, ktorý svojimi rozmermi patrí medzi najväčšie na tomto pohrebisku. Hrob patrila mužovi-bojovníkovi. V jeho hrobovej výbave boli okrem štyroch hlinených nádob aj zbrane (kopija, meč s reťazou a štít), no tiež šperky (spony, náramky) a iné predmety (nožnice a britva), ako aj zvyšky obetovaného zvieraťa.⁷³ Hrob bude umiestnený tak, aby jeho dlhšie strany boli rovnobežné s dlhšími stenami miestnosti.

Osídlenie v dobe rímskej a v období sťahovania národov

Následne sa návštevník dostane do záverečnej časti expozície v tejto miestnosti. Tá bude venovaná dobe rímskej a osídleniu v čase nazývanom (veľké) sťahovanie národov.

Úvodná časť tohto stanoviska bude venovaná najznámejšej stavbe v okrese z tohto obdobia, a to rímskemu vojenskému táboru, ktorý sa nachádza v katastri obce Iža pri brehu Dunaja, presnejšie na polohe zvanej Leányvár. Stredobodom tohto stanoviska bude maketa rekonštrukcie kamenného tábora (vyhotovená zo sadry a modelárskych potrieb) umiestnená na podstavci. Maketa bude znázorňovať budovy vo vnútri tábora, jeho opevnenie (valy, priekopy, hradby), ako aj malú časť brehu Dunaja. Po stranách makety na stene miestnosti budú umiestnené *Panely XIIa* a *XIIb* s informáciami o tomto tábore. Medzi nimi, priamo nad maketou, bude umiestnený štvorjazyčný nápis *Rímsky vojenský tábor Iža-Leányvár*. Na tejto stene bude taktiež znázornený modrou farbou tok stredného Dunaja

⁷² RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8–10.

⁷³ RATIMORSKÁ, ref. 49, s. 77–79.

od dnešnej Viedne po Budapešť a zvýraznené dôležité rímske vojenské stanice. Na pravom brehu to bola Vindobona, Gerulata, Brigetio a Aquincum – znázornené červeným kruhom – a na ľavom brehu tábor v Iži, tzv. Kelementia (označená červeným štvorčekom). Ako sprievodný obrazový materiál sme použili kresbové rekonštrukcie z rôznych stavebných fáz. Na ľavej strane nad panelom s textom je kresbová rekonštrukcia z drevozemnej fázy tábora, na pravej strane ideálna rekonštrukcia kamenného tábora z jeho poslednej stavebnej fázy v 4. storočí.

Napravo od tejto časti stanoviska bude pri stene umiestnená *Skriňová vitrína V*. Tá bude mať na dvoch vonkajších stranách plochu na textové informácie a v strede sa bude nachádzať výstavný priestor. Ľavá plocha bude vyhradená *Panelu XIIIb* so zoznamom vystavených predmetov a pravá plocha sprievodnému textu k tomuto obdobiu na *Dvojpaneli XIIIa*, a to so štvorjazyčným nápisom *Doba rímska (0–375/380 n. l.)*. Aj zasklená výstavná plocha bude rozdelená malou priečkou na dve časti. Ľavá časť bude venovaná predovšetkým nálezom z tábora v Iži, ale aj iným, ktoré pochádzajú z maďarských či neznámych lokalít. Budú to predmety ako sivá keramika na každodenné použitie, ale aj luxusné nádoby z terry sigillaty, sklené fľašky a nádoby, spony, drobné bronzové plastiky, kostené ihlice, hrebene, kovania a úchyty z debničiek, lekárske a lekárnické predmety, rôzne bronzové ihlice, prstene, náramky, nášivky, závesky, zvončeky, mince a iné. V pravej polovici budú vystavené predmety z lokalít ako Bajč, Bodza, Čalovec, Holiare, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá, Chotín, Imeľ, Kameničná, Komárno, Marcelová, Patince, Virt, Radvaň nad Dunajom-Žitava.⁷⁴ Tieto predmety budú doplnené fotografiami a nákresmi z archeologických výskumov, fotografiami zväčšenín drobných nálezov a i.

Pred vitrínou bude vo vzdialenosti 190 cm stáť maketa rímskeho podpodlahového vykurovacieho systému s názornou strešnou konštrukciou. Táto maketa bude umiestnená kamennou stenou smerujúcou k vitríne. Cieľom makety bude predstaviť návštevníkovi význam a spôsob konštrukcie podpodlahového vykurovania, nazývaného hypokaustum, ktorého zvyšky sa našli aj v jednom z objektov tábora v Iži. Toto zariadenie slúžilo na vykurovanie priestoru pod podlahou v kúpeľoch alebo iných dôležitých budovách. Hlavným zmyslom celej konštrukcie bolo umiestnenie podlahy na pravidelne rozostúpené tehlové stĺpčeky, čím vznikol priestor, kde mohol prúdiť teplý vzduch. Ten bol spolu so spalinami a dymom odvádzaný kvádrovými rúrkovitými tehľami (tubulmi) v stene miestnosti do komína. Oheň sa zakladal z vonkajšej strany miestnosti, kde na to slúžil otvor v stene. Táto podlaha bude prekrytá drevenou konštrukciou, stojacou na štyroch podperách. Jeden pár podpier bude o niečo vyšší, čím vznikne naklonená plocha, predstavujúca časť strechy. Na nej budú poukladané po štyri krycie škridlice, teguly, a to v štyroch radoch (16 kusov). Na tieto teguly budú umiestnené korýtkové škridly, tzv. imbrexy (12 kusov). Oba druhy škridiel boli vyrábané z jemne plavenej hlíny a následne vypaľované. V mnohých prípadoch sa na nich nachádzajú aj kolky dielne, ktorá ich vyrábala. Rozmery týchto škridiel sa líšili, ale v priemere mali okolo 35 x 40 cm, rovnako ako na našej makete.

⁷⁴ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8 – 10.

Za touto maketou (medzi oknami pri stene do ďalšej miestnosti) bude postavená *Skriňová vitrína typu I*, ktorá bude venovaná nálezom z doby sťahovania národov. Táto vitrína bude mať výstavnú plochu zasklenú z troch strán. Na dvoch bočných sklách bude umiestnený *Panel XIVa* a *XIVb* s textovými informáciami. *Panel XIVc* so zoznamom predmetov bude umiestnený vnútri výstavnej plochy na zadnej stene vitríny. Na čelnej strane vrchnáka bude štvorjazyčný nápis *Doba sťahovania národov (375/380 – 560/570)*, rozdelený do dvoch blokov – prvý pre slovenskú a maďarskú mutáciu, druhý pre anglickú a nemeckú. Vedľa vitríny naľavo pred oknom miestnosti bude stáť akrylátový stojan na mapu lokalít z doby rímskej aj z doby sťahovania národov. Tieto lokality budú vyznačené sivou farbou.

Priestor napravo medzi touto vitrínou a *Skriňovou vitrínou IVa* bude vyhradený na posedenie a sledovanie krátkych dokumentárnych filmov a prezentácií z archeologických výskumov a z najstarších dejín regiónu. Na tieto účely tu budú rozložené vedľa seba tri menšie bezopierkové pohovky. Pred nimi bude na stene medzi oknami umiestnený plochý LCD televízor a pod ním stolík alebo skrinka na umiestnenie videoprehrávačov a stolového počítača na spúšťanie videonahrávok a iných aplikácií.

Tretia a štvrtá miestnosť

Obr. 8. Virtuálny návrh tretej a štvrtej miestnosti novej expozície (autor Andrej Ozimy).

Následne sa návštevník presunie do tretej miestnosti, ktorá je výrazne menšia ako predchádzajúce dve. V nej sa zároveň nachádza vchod do štvrtej miestnosti, ako aj únikový východ na chodbu múzea a vstup do historickej expozície. Pravá stena je riešená formou troch zasklených oblúkov, z ktorých tretí plní funkciu vstupu z chodby. Naľavo od vstupu do historickej expozície je okno, ktoré sa v budúcnosti plánuje prebudovať na vchod výťahu. Rozmery tejto miestnosti sú 4,3 x 8,3 x 4 x 8 m a plocha 34 m². Štvrtá, najmenšia miestnosť expozície, bude vytvorená prebudovaním súčasných toaliet. Ide síce o malú miestnosť s rozmer-

mi 3,8 x 4 x 3,5 x 3,7 m, s rozlohou 14 m² a dvoma menšími oknami, ale aj takýto priestor sa vhodným rozmiestnením a zariadením mobiliára dá efektívne využiť. Tento variant sme zvolili z toho dôvodu, že priestor je v súčasnosti nevyužívaný a vybudovaním výťahu, ktorý bude mať vstup a výstup v tretej miestnosti, sa znemožní využiť na expozičné účely priestor približne s takou veľkosťou, akú má táto miestnosť.

Záverečná časť expozície bude predstavovať *Osídlenie v období včasného stredoveku* a bude rozdelená na štyri časti, a to na pamiatky slovanské, avarské a staromaďarské umiestnené vo väčšej miestnosti, pričom malá miestnosť bude celá venovaná avarským pamiatkam objaveným v Komárne.

Osídlenie v období včasného stredoveku

Po vstupe do tretej miestnosti bude mať návštevník možnosť prečítať si informácie na *Dvojpaneli XV*, ktorý bude umiestnený na stene naľavo od dverí. Nad ním bude nápis *Obdobie včasného stredoveku (560/570 – 10. stor.)* i s jazykovými mutáciami.

Napravo od vstupu bude stáť *Skriňová vitrína typu I*. Tá bude umiestnená medzi prvým a druhým zaskleným oblúkom tak, že jej dva boky budú mierne prečnievať od nosnej steny oblúka. V nej budú vystavené nálezy (predovšetkým keramický materiál), ktorým sa pripisuje slovanský pôvod. Na dvoch bočných sklách vitríny bude umiestnený *Panel XVIa* a *XVIb* s textovými informáciami a na zadnej stene vitríny *Panel XVIc* so zoznamom vystavených predmetov. Na vrchnáku bude štvorjazyčný nápis *Slovanské nálezy* a bude rozdelený do dvoch blokov. Jeden pre slovenskú a maďarskú, druhý pre anglickú a nemeckú mutáciu. Napravo od vitríny (pred zasklenou stenou) bude umiestnený akrylátový stojan s mapou slovanských lokalít, ako sú Bajč, Brestovec, Čalovec, Holiare, Hurbanovo, Chotín, Komárno, Patince, Svätý Peter.⁷⁵ Tie budú vyznačené žltou farbou.

Potom návštevník prejde do malej (štvrtej) miestnosti expozície. Táto bude celá venovaná avarským pohrebiskám a nálezom z nich. Tie sa v meste, resp. v jeho najbližšom okolí preskúmali doteraz na ôsmich lokalitách a priniesli mnoho zaujímavých nálezov. Ľavá stena miestnosti od vstupu bude venovaná textovým informáciám. Tu bude umiestnený nápis *Avarské pohrebiská v Komárne* a pod ním jeho jazykové mutácie, ako aj *Dvojpanel XVIIa* s informáciami o týchto lokalitách. Po stranách panelu budú fotografie a plán Komárna s vyznačenými lokalitami. Oproti vchodu, v rohu miestnosti, bude na mieru postavená *Skriňová vitrína VI*. V nej budú vystavené nálezy z komárnanských lokalít, ako napr. žltá a šedá avarská keramika, ale aj železné strmene, časti zbraní (strelky, hroty kopijí, hlavice sekier, kostené obloženia z reflexných kompozitných lukov), resp. súčasti a kovania opaskových garnitúr. Zoznam týchto predmetov bude na *Paneli XVIIb* vnútri vitríny.

Napravo od vitríny (v druhom rohu miestnosti) bude umiestnená rekonštrukcia kostrového hrobu avarského bojovníka-jazdca, pochovaného spolu s jeho koňom. Vybrali sme jazdecký hrob č. 72 z pohrebiska Komárno-Lodenice I. Išlo

⁷⁵ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8 – 10.

o pomerne veľký, no vykradnutý hrob s rozmermi 230 x 160 cm, hlboký okolo 250 cm. Okolo pozostatkov muža boli nájdené rôzne bronzové kovania z garnitúry opaska, zvyšky železnej šable, hrot železnej kopije, brúsny kamienok i sivá nádoba s vlnkovou výzdobou. Pri ľavom boku muža pochovali jeho koňa i s postrojom, z ktorého sa tu našli bronzové kovania.⁷⁶

Napravo od vchodu v rohu miestnosti bude postavená *Pultová vitrína typu II* s naklonenou výstavnou plochou. V nej budú vystavené kovania z konských postrojov a ohlávok (faléry, pracky, kovania, objímky chocholov a iné).

Následne návštevník opustí miestnosť a zabočí doľava. Tam bude postavená druhá *Skriňová vitrína typu I* venovaná ostatným avarským nálezom z okresu. Na dvoch bočných sklách vitríny budú umiestnené *Panely XVIIIa* a *XVIIIb* s textovými informáciami a na zadnej stene vitríny *Panel XVIIIc* so zoznamom vystavených predmetov. Na vrchnáku bude štvorjazyčný nápis *Avarské nálezy* a bude opäť rozdelený do dvoch blokov. Naľavo od vitríny bude na stene mapa lokalít – Bátorove Kosihy, Čalovec, Holiare, Hurbanovo, Hurbanovo-Bohatá, Kameničná, Radvaň nad Dunajom-Žitava, Virt a i.⁷⁷

Oproti tejto vitríne bude posledné stanovisko expozície, venované nálezom pripisovaným staromaďarským kočovným kmeňom, ktoré sa na našom území začali usadzovať od konca 9. storočia. Predmety ako strmene, zubadlá, strieborné nášivky, hlinené nádoby, bronzové ozdoby a iné zaujímavé nálezy z lokalít Bátorove Kosihy, Brestovec, Hurbanovo-Bohatá, Chotín, Imeľ, Kameničná-Balvany, Marcelová, Martovce, Nesvady, Pribeta, Svätý Peter, Zemianska Olča⁷⁸ budú vystavené v tretej *Skriňovej vitríne typu I* v tejto miestnosti. Na jej bokoch budú umiestnené *Panely XIXa* a *XIXb* s textovými informáciami a na zadnej stene vitríny *Panel XIXc* so zoznamom vystavených predmetov. Na vrchnáku bude štvorjazyčný nápis *Staromaďarské nálezy*, ktorý bude opäť rozdelený do dvoch blokov. Vitrína bude umiestnená medzi druhým a tretím zaskleným oblúkom – opäť tak, aby jej dva boky mierne prečnievali od nosnej steny oblúka.

Týmto stanoviskom sa bude končiť expozícia venovaná predovšetkým archeologickým nálezom, náleziskám a výskumom v Komárňanskom okrese od najstarších čias po koniec 10. storočia. Návštevník sa následne presunie do ďalšej časti expozície, „historickej“, ktorá bude venovaná dejinám regiónu od počiatkov 11. storočia, teda obdobiu od vzniku Uhorského kráľovstva, tak ako je to aj v súčasnosti. Treba však poznamenať, že aj táto expozícia je už pomerne neaktuálna a bude nutné v čo najbližšej dobe ju preinštalovať, a to najlepšie tak, aby celý výstavný priestor predstavoval jeden celok tak stvárnením, ako aj podaním informácií.

Ďalším faktom, ktorý je vhodné poznamenať, je, že obe časti expozície nemôžno úplne charakterizovať ako archeologické či historické, keďže v oboch sa nachádzajú predmety dokladajúce život človeka, tak ako to definuje zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu.⁷⁹ Preto možno aj historickú expo-

⁷⁶ TRUGLY, ref. 50, s. 265, 266.

⁷⁷ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8 – 10.

⁷⁸ RATIMORSKÁ – TRUGLY, ref. 65, s. 8 – 10.

⁷⁹ Zákon č. 49/2002 Z. z. z 19. decembra 2001 o ochrane pamiatkového fondu, nepublikovaný predpisom 238/2014 Z. z.

ziciu označiť za archeologickú a aj archeologickú za historickú, všetko ale záleží na rôznych uhloch pohľadu na danú tému.

Záver

Na záver však musíme zdôrazniť, že celý tento návrh je len teoretický a ide len o predstavu autora. Navrhovanie takýchto expozícií si vyžaduje dlhší čas a spoluprácu niekoľkočlenného tímu odborníkov. Musia to byť predovšetkým kurátori expozície a vedenie múzea, ktorí musia spolupracovať s múzejníkom/ muzeológom, architektom a aj s dizajnérom, a aby ich práca nevyšla nazmar, mali by spolupracovať aj s verejnosťou, pre ktorú tento „produkt“ vytvárajú. Ide o proces dlhodobý, náročný, plný kompromisov a závažných rozhodnutí. Autor však z tohto návrhu vynechal finančný rozpočet. Nie preto, že by sa takáto reinštalácia nedala vyčíslieť, ale v ideálnom prípade bude nutné reinštalovať celú súčasnú expozíciu, čo si vyžiada financie, ktoré si múzeum bez dostatočnej podpory nemôže dovoliť, a keďže je aj zo zákona pre všetky štátne inštitúcie predpísané verejné obstarávanie, cena za jednotlivé položky sa môže výrazne líšiť.

No aj napriek tomu si myslíme, že tento, resp. takýto návrh nie je nemožné zrealizovať, je ale nutné zhodnotiť všetky faktory a v neposlednom rade je nevyhnutné i samo odhodlanie pustiť sa do takejto práce.